

”Laumalle olen eksynyt, mutta Paimenelle ystävä”

– Kristillisistä yhteisöistä irtautuneiden kokemuksia yhteisöstä ja siitä irtautumisesta

Teemu Kylmäluoma

Opinnäytetyö, kevät 2011

Diakonia-ammattikorkeakoulu,

Diak Etelä, Järvenpää

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK) + kirkon diakonin
virkakelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Kylmäluoma Teemu. Laumalle olen ”eksynyt”, mutta paimenelle ystävä - Kristillisistä yhteisöistä irtautuneiden kokemuksia yhteisöistä ja niistä irtautumisesta. Järvenpää, kevät 2011, 54 s., 2 liitettä.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia, millaisia kokemuksia ihmisillä on kristillisistä yhteisöistä irrottautumisesta ja millaisia syitä irrottautumiseen on ollut. Samalla työssä pyritään vastaamaan siihen, miten yhteisöistä irrottautuneet nykyisin näkevät aikaisemman yhteisönsä.

Tutkimukseen on saatu tulkittava aineisto narratiiveista (7 kpl), jotka kristillisiin yhteisöihin kuuluneet ihmiset ovat kirjoittaneet. Aineiston keräämiseen on käytetty Facebook-yhteisöpalvelinta ja sähköpostia. Aineistonkeruupyyntö lähetettiin kristillisissä yhteisöissä aktiivisesti toimineille ihmisille, jotka ovat kuitenkin siitä jo irrottautuneet. Tutkimus on luonteeltaan kvalitatiivinen. Aineiston tulkinassa käytetään narratiivista analyysia.

Päätuloksena kristillisistä yhteisöistä irrottautumiselle oli oman henkilökohtaisen kasvun ja yhteisön kollektivistisen ajattelun välille kasvava ristiriita. Yhteisössä korostettu ajatusmaailma ja maailmankatsomus eivät enää riitä selittämään kaikkea sitä, mikä omassa ja ympäröivässä elämässä tapahtuu. Yhteisöön kuulunut ihminen irtautuu yhteisöllisestä kollektiivisesta ajattelusta ja opettelee luottamaan omaan maailmankatsomukseensa enemmän kuin ulkoapäin määriteltyyn.

Tutkimuksen johtopäätöksenä on, että kristillinen yhteisö voi parhaimmillaan tarjota paljon elämää ja ihmisyyttä tukevaa yhteisöllisyyttä ja opetusta, mutta tiukaksi ja ahtaaksi viety uskonnollinen yhteisöllisyys tuo elämään ahdistusta ja elämää tuhoavia elementtejä.

Avainsanat: yhteisöllisyys, irrottautuminen, usko, uskonnollisuus, narratiivisuus, kristillisuus, narratiivinen analyysi

ABSTRACT

Kylmäluoma Teemu. "For the Group I'm Lost, but for the Shepherd a Friend" – Experiences of Resigning from a Christian Community. 54 p., 2 appendices. Language: Finnish. Järvenpää, Spring 2011.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services. Degree: Bachelor of Social Services.

The thesis focuses on people's experiences after resigning from a Christian community. The thesis also aims to find the reason for resigning and how they feel about the Christian community now.

The approach of the study is qualitative. People who have resigned from Christian community were asked to write about their experiences. The narratives were gathered through Facebook and email from people who have been active in some Christian community. In the thesis narrative analysis was applied.

The main outcome of the study is that resigning from a Christian community is mostly caused by personal growth. People who resign from a community think that their view of life and world has changed little by little to differ from the community's collective beliefs and thoughts.

In conclusion the study emphasises that a Christian community may contribute to wellbeing of its members. But if the community emphasises orthodoxism or religious tuition is taken too tight, membership can be destructive.

Keywords: Christian community, resign, narrative methods, faith, Christianity

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 TUTKIMUSKYSYMYKSET, TUTKIMUKSEN METODISET PERUSTEET JA NARRATIIVISUUS.....	8
2.1 Tutkimuskysymykset ja kvalitatiivinen tutkimus	8
2.2 Fenomenologis-hermeneuttinen metodi ja ihmiskäsitys	9
2.3 Narratiivisuus.....	11
2.4 Narratiivisuus konstruktivistisena tutkimusotteena	14
2.5 Miksi narratiivinen tutkimus?	15
3 TUTKIMUKSEN TAUSTA JA SIINÄ KÄYTETYT KÄSITTEET	17
3.1 Aikaisempi tutkimus.....	17
3.2 Yhteisö ja yhteisöllisyys.....	18
3.3 Uskonto, usko ja uskoontulo.....	20
4 TUTKIMUSAINEISTO JA ARVIOINTI	24
4.1 Aineistonkeruumenetelmä ja aineiston kuvailu	24
4.2 Tutkimuksen reliabiliteetista ja validiteetista	25
4.3 Tutkijan vaikutus aineiston valintaan	27
5 TUTKIMUKSEN TULOKSET	29
5.1 Kristilliseen yhteisöön liittyminen	29
5.2 Kristilliseen yhteisöön kuuluminen.....	33
5.3 Kristillisestä yhteisöstä irtautuminen.....	34
6 POHDINTAA JA JOHTOPÄÄTÖKSIÄ	40
LÄHTEET:.....	45
LIITTEET	50
Liite 1: Kokemuksia kristillisistä yhteisöistä.	
Liite 2: Luettelo lahkon vaarallisuutta kuvaavista piirteistä	

*Maailma on uniluoma
yhteinen satu, tarina
tornit kohoaa korkeuteen
kirkot auki taivaaseen
tehtaat puskee usvaa
koneet tuottaa onnea
teräsrunkojen seassa uinuu ihmisromua
Kun hahmo turvaksi luotu ei riitä enää mihinkään
mustapukuinen saarnamies ei riitä koossa pitämään
alkaa taistelu uskomisesta
asioista joiden vuoksi kuolla
vaikka olisi väärässä, vieras aikansa silmissä
Vallat ja väet
minussa hengittää ja tahtoo vapauteen
vallat ja väet
minussa rakastaa ja tahtoo elämää
Teot muuttaa meitä
sanat sanotut
toiveet toteutuvat
pelot aineellistuvat
kipu on todellista
kaupunki liitto pimeää vastaan
uutiset rukousmyllyjä
jotta huominen tulisi*

("Vallat ja väet", CMX – Discopolis. 1996.)

1 JOHDANTO

Olen pitkään miettinyt, mitä tapahtuu ihmisille, jotka päätyvät irrottautumaan kristillisistä yhteisöistä. Syitä on varmasti monia, enkä usko että kaikki syyt ovat opillisia eroavaisuuksia tai muuten synkkään draamaan viittaavia. Opinnäyte-työni tavoitteena on saada käsitystä siitä, miksi ihmiset irrottautuvat kristillisistä yhteisöistä ja millaisia vaihteita he itse määrittelevät omassa irtautumisprosessissaan olleen.

Usko voi pahimmillaan muodostua vaativaksi suorituskeskeiseksi loukuksi, josta ei löydy kunniakasta ja helppoa ulospääsyä. Lapsuuden ajan tai yhteisöön liittymisen alkuaikojen rakkaudellinen ja hyväksyvä ilmapiiri saattaa syystä tai toisesta alkaa tuntua liian kontrolloivalta ja syyllistävältä. Hyvin tiukasti kontrolloidussa yhteisössä jäsen on usein hyväksytty niin kauan kun hän pystyy toimimaan yhteisön normien ja vaatimusten rajoissa sekä puhuu yhteisön kanssa samaa ”kieltä”. Ristiriidat voivat johtaa tilanteeseen, jossa ahdistavan yhteisön jäsen pyrkii pitämään sisällään kaikki tuntemansa kielteiset ajatukset. Hän voi jopa kokonaan kieltää itseltään kaikkien negatiivisten tunteiden olemassaolon ja pysytellä silti osana yhteisöä. Toisaalta uskonnollinen yhteisö saattaa parhaimmillaan tuoda ihmisen elämään kaivatut rajat, henkistä turvaa ja hyviä sosiaalisia suhteita, missä hän tulee nähdyksi ja hyväksytyksi kokonaisena ihmisenä.

Tutkimukseni informantit edustavat kristillisistä yhteisöistä irrottautuneita ihmisiä. Olen pyytänyt tekstejä ja narratiiveja ihmisiltä, jotka ovat olleet kristillisten herätysliikkeiden tai vapaiden suuntien aktiiveja. Tutkimukseeni osallistuneet vapaiden suuntien vastaajat ovat olleet jäseninä karismaattisissa liikkeissä ja seurakunnissa, joissa usein korostetaan konservatiivista Raamatuntulkintaa ja suoraa Pyhän Hengen toimintaa.

Evangelisluterilaisessa kirkossamme on monenlaisia herätysliikkeitä. Usein nämä herätysliikkeet ovat syntyneet jonkinasteisista herätyksistä tai opillisista korostuksista. Niiden tarkoituksena on ollut koota yhteen samoin ajattelevia ja uskovia ihmisiä ja siten myös seurata ja toteuttaa ryhmän mielestä oikeaa Raama-

tun sanoma. Diakonin työssä on hyvä tiedostaa evankelis-luterilaiseen kirkkoomme kuuluva moninaisuus. Diakonin ammatissa tullaan kohtaamaan monenlaista hengellisyyttä, jonka polyfonialle tämä tutkimus antaa yhdenlaisen äänen.

Informanttieni edustamiin kristillisiin ryhmiin liittyminen vaatii yleensä uskoontulon, mikä määritetään Jeesuksen vastaan ottamisena omaan elämään henkilökohtaisena pelastajana ja vapahtajana. Näissä yhteisöissä uskotaan omaan totuuteen ainoana oikeana ja eri tavalla uskovat tai eri yhteisöissä olevat ihmiset nähdään harhaoppisina tai ainakin vähemmän oikeassa olevina. Minua kiinnostaa alue oman kokemuksenikin pohjalta – millainen prosessi on kuulua kristilliseen yhteisöön ja irrottautua siitä. Kuulumisella tarkoitan sitä, että ihminen jakaa yhteisön kanssa saman uskon ja ajattelun sekä toimii tai on aktiivisesti osana yhteisöä. Irrottautumisella tarkoitan yhteisöstä luopumista. Se ilmenee yhteisön toiminnasta irrottautumisena ja opillisella tasolla yhteisön arvo- ja ajatuspohjasta luopumista tai oman arvopohjan uudelleen muotoutumisesta.

Opinnäytetyöni etenee siten, että aluksi esittelen tutkimuskysymykset ja luon katsauksen teoriapuoleen. Samassa kappaleessa esittelen myös narratiivisen analyysin ja narratiivien käytön tutkimusaineistona. Näiden jälkeen, luvussa 3, käyn läpi tutkimuksen taustaa ja aikaisempaa tutkimusta sekä pyrin selventämään uskon, uskoontulon, yhteisön ja yhteisöllisyyden käsitteitä. Luvussa 4 käsitellään aineistonkeruuta ja arvioidaan saatua aineistoa. Luku 5 on itse tutkimusosa, jossa analysoin aineistoani. Lopuksi pohdin saamiani tuloksia ja vertailen niitä aikaisempaan tutkimukseen.

2 TUTKIMUSKYSYMYKSET, TUTKIMUKSEN METODISET PERUSTEET JA NARRATIIVISUUS

2.1 Tutkimuskysymykset ja kvalitatiivinen tutkimus

Tutkimukseni on laadullinen tutkimus, jossa lähestyn aineistoani narratiivisesta näkökulmasta. Näin ollen kohdistan huomioni keräämiini kertomuksiin tiedon välittäjinä ja rakentajina. Tutkimuksen tärkeimpänä tarkoituksena on tuoda esiin kristillisistä yhteisöistä irrottautuneiden ihmisten syitä yhteisöstä irrottautumiseen ja ihmisten itse kuvaamaa muutosta, joka heissä on tapahtunut yhteisöön liittymisen hetkestä nykyhetkeen.

Tutkimuskysymyksiäni tässä tutkimuksessa ovat: Millaiset asiat ovat johtaneet irtautumiseen kristillisestä yhteisöstä? Miten irtautuminen kristillisestä yhteisöstä on muuttanut hengellistä elämää?

Hanna Vilkkä (2005, 97.) tuo kirjassaan esiin, että kvalitatiivisella tutkimusmenetelmällä tehdyssä tutkimuksessa tutkitaan ihmisten välistä sosiaalista merkitysten maailmaa. Eri merkitykset näyttäytyvät suhteina ja niiden muodostamina kokonaisuuksina. Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on elämän kuvaaminen tutkimuskohteen itsensä näkemänä. Ajatuksena on, että todellisuus on moninainen. Tutkimuksessa tulee kuitenkin ottaa huomioon, ettei todellisuutta voi pilkkoa osiin miten sattuu. Laadullisessa tutkimuksessa kohdetta pyritään tutkimaan ja ymmärtämään mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2007, 157).

Kvalitatiivista tutkimusta tehtäessä käytetään ihmisiä tiedonkeruun instrumentteina. Laadullisten metodien käyttö on myös oleellista aineiston hankinnassa. Laadullisessa tutkimuksessa käytetään yleensä harkinnanvaraista otantaa. Tutkittavia yksiköitä ei valita kovin suurta määrää ja heitä tutkitaan perusteellisesti, jolloin tärkeää on aineiston laatu. Aineiston koolla on silti myös merkitystä. Ai-

neiston tulisi olla kattava suhteessa siihen, millaista analyysia ja tulkintaa siitä aiotaan tehdä. Aineisto pyritään valitsemaan tarkoituksenmukaisesti ja teoreettisesti perustellen. (Hirsijärvi ym. 2007, 160.)

Hanna Vilkan mukaan (2005, 126.) laadulliselle analyysille on tyypillistä induktiivinen päättely, jossa pyritään tekemään yleistyksiä ja päätelmiä aineistosta nousevien seikkojen perusteella. Aineistoa pyritään tarkastelemaan monitahoisesti ja yksityiskohtaisesti nostaen siitä esiin merkityksellisiä teemoja. Tarkoituksena on myös se, että tutkittavien ääni ja näkökulmat saadaan esille. Käytän tutkimuksessani narratiivista analyysiä, jonka avulla pyrin hahmottamaan millaisia kertomuksia tutkimukseni kohteena olevista ilmiöstä kerrotaan. Narratiivisessa analyysissä edellä mainitut asiat toteutuvat mielestäni parhaiten.

Vilka (2005, 126.) toteaa myös, että tutkimusaineiston tulee toimia apuvälineenä asian tai ilmiön ymmärtämisessä tai teoreettisesti mielekkään tulkinnan muodostamisessa. Laadullisessa tutkimuksessa ei tavoitella yleistettävyyttä siinä määrin kuin määrällisellä tutkimuksella toteutetuissa tutkimuksissa. Tavoitteena on esimerkiksi vanhojen ajatusmallien kyseenalaistaminen ja ilmiön selittäminen ymmärrettäväksi siten, että se antaa mahdollisuuden ajatella toisin.

2.2 Fenomenologis-hermeneuttinen metodi ja ihmiskäsitys

Tutkimukseni kannalta on tärkeää tuoda esiin myös fenomenologis-hermeneuttinen ihmiskäsitys. Fenomenologisessa ja hermeneuttisessa ihmiskäsityksessä ovat tutkimuksen teon kannalta keskeisiä kokemuksen, merkityksen ja yhteisöllisyyden käsitteet. Tietokysymyksistä nousevat esiin ymmärtäminen ja tulkinta. Fenomenologiassa tutkitaan kokemuksia, millä tarkoitetaan laajasti ajatellen ihmisen kokemuksellista suhdetta omaan elämäänsä ja sen todellisuuteen. Eläminen on toimintaa ja havainnointia sekä koetun ymmärtävää jäsentämistä. (Laine 2007, 28-29.)

Fenomenologiassa tutkitaan siis ihmisen suhdetta omaan elämäntodellisuuteensa. Ihmistä ei voida ymmärtää irrallaan tuosta suhteesta. Ihmisen suhde maailmaan on intentionaalinen, mikä tarkoittaa sitä, että kaikki merkitsee meille jotain. Ihmisen toiminta on siis johdettavissa hänen intentioistaan, jotka taas liittyvät hänen arvoihinsa ja moraaliinsa. Ihmisen toiminnan tarkoitus voidaan ymmärtää sen pohjalta, millaisten merkitysten pohjalta hän toimii. (Laine 2007, 29.)

Fenomenologian mukaan merkitykset syntyvät siinä yhteisössä, jossa yksilö elää. Tämän takia samassa yhteisössä elävien yksilöiden merkityksenannot sisältävät yhteisiä piirteitä. Kaikki yksilöt ovat kuitenkin erilainen ja se kiinnostaa hermeneuttista tutkimusta. Ihmisen kokemuksen ja hänen sille antamansa merkityksen ymmärtäminen edellyttää tulkintaa. Tämän ymmärtämisen lähtökohtana on tulkitsijan ja tulkittavan välillä oleva tuttuus ja yhteinen kokemus. Fenomenologisen tutkimuksen hermeneuttinen ulottuvuus tulee juuri tulkinnan tarpeesta: hermeneutiikka tarkoittaa teoriaa ymmärtämisestä ja tulkinnasta. (Laine 2007, 26–31.)

Fenomenologis-hermeneuttinen metodi tarkoittaa tutkimuksessani ajattelutapaa ja tutkimusotetta eikä teknisesti varsinaista aineiston käsittelytapaa. Kokemus muotoutuu merkitysten mukaan ja nuo merkitykset ovat fenomenologisen tutkimuksen varsinainen kohde. Fenomenologista tai hermeneuttista metodologiaa ei ole mahdollista kuvata yksityiskohtaisesti. Metodikysymykset kietoutuvat tiukasti kiinni taustalla oleviin filosofisiin olettamuksiin. Tutkijan tulee harkita tapauskohtaisesti, miten eri tutkimuksissa tulisi toimia, jotta toisten kokemukset ja kertomukset saavutettaisiin mahdollisimman autenttisina. (Laine 2007, 33.)

2.3 Narratiivisuus

Narratiivi tarkoittaa kertomusta. Narratiivit edustavat mielen representaatioita ja kertomuksia, joiden avulla tulkitaan todellisuutta tavalla, joka on sidottu aikaan, paikkaan ja yksilön persoonaan.

Narratiivisuuden käsite on peräisin latinan kielestä, jonka substantiivi narratio tarkoittaa kertomusta ja verbi narrare kertomista. Suomen kielessä käsitteelle ei ole muodostunut vakiintunutta nimitystä, joten toisinaan käytetään tarinallisuutta narratiivisuuden synonyymina. (Heikkinen 2007, 142.) Käytän tutkimuksessani lähinnä kertomusta ja tarinaa väljästi toistensa synonyymeina. Narratiivisuutta ja sen lähikäsitteitä on käytetty ja käytetään nykyäänkin eri alueilla melko löysästi ja vakiintumattomasti. Narratiivisuuden käsitettä on Heikkisen (2007, 144.) mukaan käytetty ainakin neljällä erilaisella tavalla tieteellisessä keskustelussa. Ensiksikin sillä voidaan viitata tiedonprosessiin sinänsä, tietämisen tapaan ja tiedon luonteeseen, jolloin narratiivisuus on liittynyt usein konstruktivistiseen tiedonkäsitukseen. Toiseksi sitä voidaan käyttää kuvattaessa tutkimusaineiston luonnetta. Kolmanneksi narratiivisuudella voidaan viitata aineiston analyysitapoihin. Neljänneksi käsite on tutkimuskirjallisuudessa usein liitetty narratiivien käytännölliseen merkitykseen.

Valitsin narratiivisen tutkimuksen siksi, että voisin tuoda esiin ihmisten omaa ääntä suhteessa uskontoon ja yhteisöihin. Ihmisten kirjoittamat tekstit ovat heidän tarinaansa ilman, että prosessissa ohjailtaisiin heidän tarinansa suuntaa. He voivat kirjoittaa asioista, jotka ovat heidän mielestään oleellisia heidän yhteisöön liittymisajassaan, siitä irrottautumiseen johtaneesta kehityksestä ja siitä, miten he näkevät kaiken tuohon liittyvän nyt.

Tulkitsemme maailmaa alati kehkeytyvänä kertomuksena, joka saa alkunsa ja liittyy aina uudelleen siihen kulttuuriseen kertomusvarantoon, jota kutsutaan tiedoksi. Me ihmiset ymmärrämme itsemme kertomusten kautta. Rakennamme

siis oman identiteettimme tarinoiden välityksellä, narratiivisesti. Täten tieto itsestä ja tieto maailmasta muodostuu kertomusten kautta joka päivä uudestaan. (Heikkinen 2007, 144; Hirsijärvi ym. 2007, 213.) Tällä tavalla tutkimukseni informantit tuottavat kertomustaan - jälkikäteen muisteltuna he kertovat tämän hetken näkökulmasta omista kokemuksistaan ja ajatuksistaan suhteessa aiempaan yhteisöönsä.

Heikkisen mukaan narratiivisuus tutkimuksessa viittaa lähestymistapaan, joka kohdistaa huomionsa kertomuksiin tiedon välittäjänä ja rakentajana. Hänen näkemyksensä mukaan tutkimuksen ja kertomusten suhdetta voi tarkastella kahdesta päänäkökulmasta: toisaalta tutkimus käyttää usein materiaalinaan kertomuksia, toisaalta tutkimus voidaan ymmärtää kertomuksen tuottamiseksi maailmasta. (Heikkinen 2007, 142.)

Tutkimuksessa käytän kertomuksia aineistonani, joista pyrin löytämään kokemuksille keskeisimpiä ja toistuvia teemoja, jotka liittyvät yhteisöstä irtautumisen prosessiin ja syihin. Myös tuottamani tulokset voidaan lukea omaksi kertomukseksi, vaikka en sitä tarinan muotoon kirjoitakaan.

Myös itse uskonnot ja yhteisöt luovat narratiiveja. Sjöblomin (2008, 62–65.) mukaan narratiiveja käytetään kaikissa tunnetuissa uskontoperinteissä uskomusten ja oppien välittäjinä. Taipumuksemme kommunikoida kertomusten avulla ei rajoitu vain uskonnollisiin perinteisiin. Kerromme tarinoita aina ja kaikkialla, ympäröimme itsemme niillä. Meillä näyttää olevan taipumus kommunikoida ensisijaisesti narratiivisesti.

Sjöblomin näkemyksen mukaan narratiivisuudella tarkoitetaan mielenprosesseja, jotka mahdollistavat narratiivien muodostumisen. Hänestä näiden prosessien toiminta ei ole rajoittunut vain narratiivisten representaatioiden muodostamiseen, vaan ne tekevät myös monet muut ihmisen ajattelulle ominaiset piirteet mahdollisiksi. (Sjöblom 2008, 62–65.)

Narratiivinen analyysi on laadullinen menetelmä, jonka avulla pyritään hahmotamaan, millaisia kertomuksia tutkittavasta kohteesta kerrotaan tai miten tutkitavan ilmiön olemus hahmottuu kertomuksenkaltaisena rakenteena.

Narratiivisuutta on käytetty myös kuvailtaessa tutkimuksen materiaalia, aineiston laatua. Tällöin narratiivisuudella viitataan kertomusmuotoiseen kielenkäyttöön, kerrontaan tekstilajina. Tutkimusaineistoa voidaan tuottaa kolmella erilaisella tavalla: numeerisesti, lyhyiden sanallisten vastausten muodossa tai kerronnan avulla. Näistä keskityn kerrontaan perustuvaan narratiiviseen aineistoon. Näitä ovat esimerkiksi haastattelut tai vapaat kirjalliset vastaukset. Näissä tutkittaville annetaan mahdollisuus kertoa käsityksensä asioista omin sanoin. Tässä merkityksessä aineiston narratiivisuus tarkoittaa proosamuotoista tekstiä: narratiivinen tutkimusaineisto on kerrontaa, joko suullisesti tai kirjallisesti esitettyä. Sanan vaativammassa merkityksessä narratiiviselta aineistolta voitaisiin odottaa kertomuksen tunnuspiirteitä: alkua, keskikohtaa ja loppua sekä etenevää juonta. Yksinkertaisimmillaan se voi olla kuitenkin mitä tahansa kerrontaan perustuvaa aineistoa, jossa ei aina välttämättä aseteta vaatimuksia eheiden, juonellisten kertomusten tuottamisesta. (Heikkinen 2007, 147; Hirsijärvi 2007, 213–215.)

Narratiivisen tutkimuksen ydin ja lähtökohta on kertomusten analyysi. (Hänninen 2000, 16). Narratiivisuuden voi jakaa aineiston käsittelytapana kahteen kategoriaan: narratiiviseen analyysiin ja narratiivien analyysiin. ”Narratiivien analyysi kohdistaa huomion kertomusten luokitteluun erillisiin luokkiin esimerkiksi tapaustyyppien, metaforien tai kategorioiden avulla. Narratiivisessa analyysissä painopiste puolestaan on uuden kertomuksen tuottamisessa aineiston kertomusten perusteella. Narratiivinen analyysi ei siis kohdista huomiotaan aineiston luokitteluun, vaan se luo aineiston pohjalta uuden kertomuksen, joka pyrkii tuomaan esiin aineiston kannalta keskeisiä teemoja.” (Heikkinen 2007, 148.) Narratiivisessa analyysissä sovelletaan narratiivista tietämisen tapaa, jolloin kyseessä on enemmän synteessin tekeminen kuin erottelu erilaisiin luokkiin. (Heik-

kinen 2007, 149). Narratiivinen analyysi on oman tutkimukseni kannalta tämän suhteen huomattavasti mielekkäämpi menetelmä. Tämän analyysin kautta saamani materiaali muodostaa uudenlaista kertomusta. Narratiivien analyysi ei oman tutkimukseni kannalta edusta mielenkiintoisinta näkökulmaa materiaaliini.

2.4 Narratiivisuus konstruktivistisena tutkimusotteena

Postmoderni tiedonkäsitys hylkää perinteisen objektiivisen todellisuuskäsityksen, jonka mukaan on olemassa vain yksi todellisuus ja sitä koskeva totuus. Tämä totuus on esitettävissä väitelauseiden avulla ja se voidaan osoittaa sitten todeksi tai epätodeksi.

Konstruktivismi korostaa näkemystä, jonka mukaan ihmiset rakentavat tietonsa ja identiteettinsä kertomusten välityksellä. Tieto itsestä ja maailmasta on jatkuvasti muokkautuva ja muuttuva kertomus. Kaikille yhtä yhteistä todellisuutta ei ole, vaan ihmismielissä on eri tavoin sosiaalisessa vuorovaikutuksessa konstruoituja todellisuuksia. Tutkimus pystyy tuottamaan autenttisen näkökulman todellisuuteen, mutta uskomus objektiiviseen totuuteen hylätään. (Hirsijärvi 2007, 213; Heikkinen 2007, 145.)

Konstruktivismin perusidea on, että ihminen rakentaa tietonsa aikaisemman tietonsa ja kokemuksensa varaan. Näkemys asioista muuttaa muotoaan sitä mukaan kuin ihminen saa uusia kokemuksia ja keskustelee toisten ihmisten kanssa. Tieto on tästä näkökulmasta kertomusten kudelma, joka mukautuu ja muokkautuu jatkuvasti. Tieto saa jatkuvasti uutta materiaalia alati uudistuvasta kulttuurisesta tarinavarannosta ja liittyy siihen takaisin. Paitsi identiteettien ja arkitiedon rakentumisessa narratiivisuus toimii myös tutkimuksessa jatkuvasti kahteen suuntaan – kertomukset ovat sekä tutkimuksen lähtökohta että lopputulos. (Heikkinen 2007, 145.)

Objektiivisuuden tilalle postmoderni ajattelutapa tuo Heikkisen (2007, 146.) mukaan tietämisen kontekstuaalisuuden. Tietäminen on aina sidoksissa aikaan, paikkaan ja sosiaaliseen kenttään. Tietäminen on aina jostakin perspektiivistä ja jostain tietystä näkökulmasta tietämistä. Moderni ajatus universaalista eli yleispätevästä tiedosta hylätään. Tietäminen on aina jonkun ihmisen tietoa, joka elää jossain tietyssä sosiaalisessa ja fyysisessä ympäristössä, on jonkun lapsi tai elämänkumppani ja on elänyt tietynlaisen elämän. Kaikki, mitä hän voi tietää, juontuu näistä ymmärtämissyhteyksistä.

2.5 Miksi narratiivinen tutkimus?

Narratiivit ovat ihmisten itseymmärrykselle keskeisiä konkreettisia työvälineitä, joiden avulla he voivat ymmärtää itseään, asioita ja asioiden yhteyksiä. (Koskinen, Alasuutari & Peltonen 2006, 193). Narratiivit voivat olla koko ihmisen elämäнкаarta koskevia muisteluja tai voivat käsitellä vain yhtä erityistä teemaa. (Hirsijärvi ym. 2007, 214). Tutkimukseeni tuotetut kertomukset ovat subjektiivisia tarinoita, elämäntarinoita, kristillisestä yhteisöstä irtautumisen teemasta.

Narratiivisessa tutkimuksessa huomio kohdistuu Heikkisen (2007, 155.) mukaan siihen, millä tavalla yksilöt antavat merkityksiä asioille tarinoidensa kautta. Huomion kohdistaminen ihmisten autenttisiin kertomuksiin erottaa narratiivisen tutkimuksen esimerkiksi niistä perinteisistä laadullisen tutkimuksen tavoista, joissa tietoa kerätään edeltä suunniteltujen ja jäsennettyjen haastattelukysymysten tai kyselylomakkeiden sekä osallistuvan tai suoran havainnoinnin avulla. Näissä tutkimusotteissa merkityksen anto perustuu tutkijan ajatteluun ja sanoihin, kun taas narratiivisessa tutkimuksessa pyritään tutkijan ja tutkittavien yhteiseen merkityksen luomiseen.

Narratiivisessa tutkimuksessa tutkijalla on myös henkilökohtainen kosketus tutkittaviin. Omassa tutkimuksessani se ilmenee informanttieni tekstien lukemisesta

ja heidän merkityksen annoistaan omassa elämässään. Saan ikään kuin kurkistaa heidän kokemuksiinsa kristillisistä yhteisöistä ja niistä irtautumisen prosesseista. Narratiivinen tutkimusote kohdistaa huomionsa yksilöiden elämään heidän itsensä kokemana ja niihin merkityksiin, joita he antavat elämälleen tarinoiden välityksellä. (Koskinen, Alasuutari & Peltonen 2005, 193).

Narratiivinen tutkimus ei pyri objektiiviseen tai yleistettävään tietoon, vaan paikalliseen, henkilökohtaiseen ja subjektiiviseen tietoon. Tässä suhteessa se poikkeaa modernistisesta ja empiristisestä tiedon järjestyksestä, mikä pitää noita asioita enemmänkin heikkoutena. Tämä mahdollistaa ihmisten äänten kuulua tulokseen autenttisemmin. Tieto muodostuu näin moniäänisempänä ja kerroksellisempänä entiteettinä, joukkona pieniä kertomuksia, eikä pelkisty yhteen, universaaliin ja monologiseen ”suureen kertomukseen”, joka toimii usein myös vallan ja manipuloinnin välineenä. (Heikkinen 2007, 156.)

Itseäni kiinnostaa erityisesti narratiivisen tutkimuksen moniäänisyys. Suuren totuuden löytäminen tai yhden eksaktin tiedon ajatus suhteessa ihmisten uskonnolliseen kokemuksellisuuteen ja yhteisöllisiin kokemuksiin on mielestäni mahdoton yhtälö. Kokonaisuudessaan uskonnollinen kenttä tarjoaa moniäänisen maailman tarkasteltavaksi. Tämän maailman äänialoista voidaan saada viitteitä yksilöiden antamiin merkityksiin suhteessa yhteisöön ja uskoon. Narratiivisuuden kautta tarkasteltu aineistoni edustaa tutkimuksessani ihmisen ääntä ja kokemusta suhteessa kristilliseen yhteisöön. He kertovat omin sanoin, mitä he ovat yhteisöissä kokeneet ja minkä takia he ovat niistä irrottautuneet.

3 TUTKIMUKSEN TAUSTA JA SIINÄ KÄYTETYT KÄSITTEET

3.1 Aikaisempi tutkimus

Uskonnollisen yhteisön jättämiseen on paneuduttu useaan otteeseen kuluneen vuosikymmenen aikana. Eroprosesseja on tutkittu yhdessä lissensiaattityössä sekä useammassa pro gradu -työssä. Tarja Laakso-Tirronen (1990) tarkasteli uskonnollisesta ryhmästä irtautumisen prosessia seitsemän eri irtautumiskriisin ja kriisiprosessien analyysien avulla. Hanna Laakso (2001) on tutkinut niitä prosesseja, jotka saavat ihmisen jättämään uskonnollisen ryhmänsä ja mitä ero merkitsee irtautuneelle. Samaan aiheeseen on paneutunut myös Ellen Tuomaala. Hänen pro gradu – työnsä (2001) käsittelee eroprosessia vanhoillislestadilaisen yhteisön viitekehyksestä. Hanna Laakso ja Ellen Tuomaala eivät juuri nosta hengellisen väkivallan teemaa esille aineistostaan. Vesa-Petri Lehto (2000) tarkastelee tutkielmassaan erokokemuksia mormoniyhteisön jättäneiden näkökulmasta. Myös Jukka Timonen (2004) on tehnyt pro gradu –työn uskonnollisesta yhteisöstä irtautumisesta. Tämän jälkeen hän on jatkanut tutkimustyötä aiheesta ja kirjoittanut lissensiaattityön, joka käsittelee identiteetin rakentumista uskonnollisista yhteisöistä irtautuneiden elämänkatsomuksissa.

Vaikka Elina Kaukosen (2008) pro gradu – työ ei käsittelekään kristillistä yhteisöä, niin silti sen tematiikka on erittäin lähellä omaani. Hän on selvittänyt kääntymisen ja poiskääntymisen teemaa vuoden 2008 pro gradu -työssään. Hän tutki Hare Krishna -liikkeeseen liittyneen Hannan tarinaa kiinnostumisesta irtautumiseen ja sen synnyttämiin prosesseihin saakka. Tuorein alueen tutkimuksista on Aila Ruohon pro gradu (2010), jossa hän ei erittele yksittäisten persoonien tai yksittäisten tapahtumien aiheuttamia hengellisen väkivallan kokemuksia, vaan hän keskittyy tapauksiin, joissa koko yhteisö toimii auktoriteettihahmojen ohella kollektiivisena vallankäyttäjänä. Työssä ei lajitella laajamittaisesti erilaisia

hengellisen väkivallan muotoja eikä kuvata yhteisöstä irtautumiseen liittyviä vaihteita.

Katriina Järvenpää (2008) tuo esiin erilaisen uskonnollisen yhteisön, Jehovan todistajat, jota en suoranaisesti lue kristilliseksi yhteisöksi. Pro gradu -työ liittyy kuitenkin oman tutkielmani aiheisiin, sillä Järvenpään tutkimus kohdistuu uskonnollisiin auktoriteetteihin ja vallankäyttöön Jehovan todistajien yhteisössä ja näin myös yhteisöstä irrottautumiseen ja sen syihin.

Kirkon tutkimuskeskus on tehnyt Suomen Gallupin kanssa vuonna 1991 selvityksen hengellisen väkivallan yleisyydestä (Heino 1995). Vuonna 1995 Suomen mielenterveysseurassa valmistui tutkimus yhdessä Kirkon tutkimuskeskuksen kanssa.

Samaan aikaan kun kirjoitan omaa opinnäytetyötäni, on tekeillä myös muutama muu aiheeseen liittyvä opinnäytetyö. Inkeri Rannila on tekemässä produktiivisista muotoista opinnäytetyötä tiiviistä uskonnollisesta yhteisöstä irrottuneiden kokemuksista. Työ on vielä kesken, joten tarkempia tietoja siitä ei ole tällä hetkellä tarjolla. Marjukka Tuomi tekee samaan tematiikkaan liittyvää opinnäytetyötä, mutta sen hahmo on vielä samankaltaisen teeman ja aihealueen asteella.

3.2 Yhteisö ja yhteisöllisyys

Individualismia ylistävässä yhteiskunnassamme yhteisöllisyys ja yhteisö voidaan nähdä ääripäissään sekä kaivattuna turvasatamana että kahlitsevana itsensä toteuttamisen esteenä. Ajassamme on tyypillistä olla kontaktissa lukuisiin ihmisiin ja elää löysähköissä sosiaalisissa sidosryhmissä. Globaalisuuden nimien vannovassa nykymaailmassa asiat ovat suuria ja hahmottomiakin. Laajasti maailmaa lukeva ja kokeva ihminen kohtaa jatkuvasti vieraita kulttuureita ja ihmisiä, mikä saattaa saada ihmisen hämmentyneeksi siitä, mikä hän on ja mihin hän kuuluu. Arvorelativismi ja suurten kertomusten vesittyminen on haasta-

nut länsimaiset ihmiset määrittämään itseään ja kulttuuriaan uudella tavalla. Tähän hämmentyneisyyden tilaan ja maailmaan joutuessaan ihminen etsii tukea ajattelulleen ja elämälleen. Varsinkin uskonnolliset yhteisöt tarjoavat ihmisten kaipaamia selitysmalleja elämästä ja ihmisyydestä.

Yhteisön määritelmiä on lukuisia. Bauman (2001, 12.) tuo esiin perinteisen ideaalisen yhteisön määrittelyn piirteitä, jossa yhteisön tunnusmerkkejä ovat erottuvuus muista ihmisryhmistä, pienuus, joka ilmenee jatkuvissa vuorovaikutussuhteissa, sekä itseriittoisuus elämänpuitteiden tarjoamisessa. Yhteisöllisen ideaalin määritelmänä on, että siihen kuuluu koko ihmiselämän ajan. Baumanin mukaan nämä viehättävät ja ihmisiin vetoavat yhteisöllisyyden kulmakivet merkitsevät myös jotakin muuta. Erottuvuus voidaan ymmärtää selkeänä pyrkimyksenä jakaa ihmiset ”meihin” ja ”heihin”. Pienuus merkitsee kommunikaatiota vain ”meidän kesken”, johon ulkopuolisilla ei ole syytä osallistua. Yhteisön itseriittoisuus merkitsee pyrkimystä täydelliseen eristymiseen ulkopuolisista. Tämän kaltainen me-maailmaan eristäytyminen saattaa helposti johtaa isoihin sisäisiin ristiriitoihin ja ahdistukseenkin. Toisille se taas saattaa olla helpotus ja pelastus: eräänlainen eksistentiaalisen tuskan poistava ratkaisu ja oman olemassaolon oikeuttava maailmankatsomuksellinen selitysmalli.

Yhteisön tunnusomaisia piirteitä ovat yhteinen päämäärä ja mielenkiinnon kohde. Lisäksi yhteisöllä on yhteinen päätösvalta sekä yhdessä sovitut säännöt, joiden rajoissa toimitaan. Uskonnollisissa yhteisöissä yhteisön konsensus rakentuu yhteisistä totuuksista ja uskomuksista sekä tietynlaisesta uskonnollisesta kielestä, millä he määrittelevät todellisuutta. Usein yhteisöihin liittyminen edellyttää hyväksyntää muilta kyseisen yhteisön jäseniltä. Käsitteen selkeyttämiseksi on hyvä määritellä uskonnollisen ja kristillisen yhteisön suhde. Uskonnollisen yhteisön näen yläkäsitteeksi, minkä alakastiin kristillinen yhteisö kuuluu. Kristilliset yhteisöt ovat tässä tutkimuksessa vapaakirkollisia ja herätyskristillisiä yhteisöjä. Käytännön syinä tähän on infomanttieni taustat ja kiinnostus erityisesti kristillisistä yhteisöistä irrottautumisen ilmiötä kohtaan. Tunnusomaista näissä

yhteisöissä on uskoontulon korostus ja vahva hengellisen elämän tärkeyden korostus.

Se kuinka ihminen ymmärtää itseään ympäröivää maailmaa, ratkoo ongelmia, tekee päätöksiä, kokee ja näkee asiat sekä pitää niitä joko oikeina tai väärinä on pohjimmiltaan ihmisen elinympäristön muovaamaa. Yksilön on suhteutettava oma subjektiivinen todellisuutensa elinympäristönsä konventioihin ja objektivoituun eli yhteisössä oikeaksi ja hyväksi vakiintuneeseen todellisuuteen voidakseen olla yhteisön jäsen. Toisessa yhteisössä kyseenalaistamaton totuus voi olla toisessa yhteisössä väärä tai yhdentekevä. Näin ollen uskonnon määrittelemä todellisuus on sosiaalisesti konstruoitu. (Hovi 2007, 26.)

Yhteisöön kuuluminen vaatii yleensä kääntymyksen tai yhteisöön kasvamisen ja elämäntyylin omaksumisen. Jos perhe on osana jotakin yhteisöä, niin se tarkoittaa, että myös lapset imevät tuon sosiaalisen ympäristön arvoja, kieltä ja kulttuuria. Heille siitä tulee normaalia ja tuttua, mitä ei ole syytä kyseenalaistaa. Toiset ihmiset kokevat kääntymyksen tai uskonnollisella kielellä ilmaistuna uskoontulon ja liittyvät yhteisöön. He opettelevat yhteisön arvoja, kieltä, käytänteitä ja rituaaleja. Kääntymys ei välttämättä ole ainutlaatuinen tapahtuma, eikä se siirrä ihmistä staattisesta uskonnottomuuden tilasta staattiseen uskonnollisuuden tilaan. Siitä ei automaattisesti seuraa pysyvää vakaumusta vaan uskoa on aktiivisesti ylläpidettävä – se on jatkuva prosessi. Kollektiiviset rituaalit kuten ylistäminen tai yhdessä rukoileminen luovat yksilölle tunnetta laajempaan kokonaisuuteen kuulumisesta. (Hovi 2007, 30.)

3.3 Uskonto, usko ja uskoontulo

Tuija Hovi määrittelee uskonnon ja uskoontulon tutkimuksessaan, Usko ja keronta – Arkitodellisuuden narratiivinen rakentuminen uskonliikkeissä, erittäin

osuvasti. Määritelmät vastaavat hyvin myös omassa tutkimuksessani esiintyviä käsitteitä ja ilmiöitä.

Uskonto on uskontotieteellisestä näkökulmasta tarkasteltuna kulttuuri-ilmiö, jolla on oma sosiaalinen instituutio. Se ilmenee samanaikaisesti subjektiivisena kokemustietona, yksilöllisenä käyttäytymisenä ja kollektiivisena traditiona. Tietty tunnekokemus on uskonnollisesti merkityksellinen juuri siksi, että uskonnolliset symbolit ovat opittu kulttuurinen järjestelmä. Kieli antaa yksilölle valmiiksi artikuloidun viitekehyksen, jossa tietyt kokemukset latautuvat uskonnollisilla merkityksillä. (Hovi 2007, 11–12.)

Uskonnon käsite on länsimaisen kulttuurin tuotoksia: yksi sen konstruktioista. Kun viitataan uskontoon tutkimuksessani, niin tarkoittaa uskontoa laajempaa kulttuurisena instituutina. Uskonto edustaa myös oppia ja perinnettä, jolla yksilö ja yhteisö määrittelevät suhdettaan yliluonnolliseen. Uskontoon sisältyy myös yksilön uskon aspekti. (Hovi 2007, 12–13.)

Yleisessä kielenkäytössä uskomisella tarkoitetaan luottamista johonkin eli toteena pitämistä. Kristinuskon kontekstissa usko saa ladatumman merkityksen, sillä se tarkoittaa opin ydinkohtaa, yksilön erityistä suhdetta kristillisen perinteen tarjoamaan maailmankatsomuksen malliin ja yliluonnolliseen, ”uskoa Jumalaan”. Usko on subjektiivinen asenne, johon vaikuttavat monenlaiset tekijät, kuten esimerkiksi kasvatus, elämäkokemukset, tieto, ympäristö sekä monet muutkin asiat. (Hovi 2007, 12.)

Käytän usko-käsitettä tekstissäni synonyyminä vakaumuksen käsitteelle. Uskon ja vakaumuksen määrittelen emotionaalisesti latautuneeksi sekä kognitiiviseksi uskonnollisesta perinteestä käsin rakentuneeksi orientaatio- ja merkitysjärjestelmäksi. Informanttini ovat kaikki enemmän tai vähemmän irrottautuneet omista kristillisistä yhteisöistään, mutta kielenkäytössä heidän on palattava siihen kieli-

kulttuuriin, mistä he ovat lähteneet. Se voi olla lukijalle vierasta ja näin ollen on hyvä määritellä myös uskoon tuleminen ja uskovaisuus käsitteinä.

Vapaista suunnista kertova Kari Kuula määrittää uskoon tulemisen seuraavasti kotisivuillaan:

Käytännössä uskoon tullaan kolmen portaan kautta. Ensin ihminen tajuaa olevansa syntinen ja matkalla kadotukseen. Sitten hän anoo syntejään anteeksi ja antaa elämänsä Jeesukselle. Elämän antaminen Jeesukselle tapahtuu rukouksessa. Pyydän Jeesusta omaksi vapahtajakseni ja annan hänelle täydet valtuudet elämässäni. Usein tällainen kääntyminen tapahtuu evankelioimistilaisuudessa, kotikokouksessa tai toisen kristityn läsnä ollessa. Jeesus ottaa vastaan jokaisen hänen luokseen tulevan, joten uskoon tuleminen ei ole periaatteessa vaikeaa. Tosin oman epäilyn ja sosiaalisen häpeän voittaminen saattaa vaatia ponnisteluja. (Kuula Kari. Vapaiden suuntien hengellisyys.)

Uskoontulo on yleensä aina kääntymys, mikä vaatii suun tunnustuksen eli todistuksen siitä, että hän on ottanut Jeesuksen sydämeensä. Todistus itsessään ei kuitenkaan riitä, vaan tuon kääntymyksen odotetaan näkyvän myös hänen elämässään ja teoissaan. Tämä tarkoittaa varioiden erilaisten asioiden pois jäämistä elämästä, kuten esimerkiksi alkoholin, huumeiden ja tupakan käytön lopettaminen. Samaan muutokseen kuuluu myös kiroilun lopettaminen ja esiaviollisesta seksistä kieltäytyminen. Kielenkäytössä tapahtuu myös yleensä selkeä muutos. Uskova ihminen alkaa käyttää yhteisöllisesti hyväksyttävää ja uskosta kertovaa kieltä, mikä luonnollisesti edellyttää ryhmän tulkintaskeemojen tuntemusta ja hallintaa. (Hovi 2007, 15–16.)

Uskoontuloon liitetään usein myös mielenkiinnon lisääntyminen seurakunnallista toimintaa kohtaan, mitä myös Lehtinen pitää suositeltavana uskon kasvun kannalta. Ihminen etsii näin oman hengellisen kotinsa, missä hän voi muiden uskovien kanssa kokea uskovien yhteyttä. Elämään tulee Raamatun lukeminen

ja rukous sekä seurakunnan tai yhteisön tilaisuuksissa käynti.(Lehtinen 2008, 137–142.)¹

¹ Kalevi Lehtinen on tunnettu ja arvostettu herätyskristillinen evankelista, joka julistaa sanomaa Jeesuksen sovitustyöstä, uskoontulosta ja yhteydestä elävään Jumalaan. Hän tekee työtään julistajana yhteiskristillisesti: kristillisten yhteisöjen ja seurakuntien parissa kirkkorajoihin tuijottamatta.

4 TUTKIMUSAINEISTO JA ARVIOINTI

4.1 Aineistonkeruumenetelmä ja aineiston kuvailu

Aineistonkeruussa käytin hyväkseni yhtä aikamme yleisintä sosiaalisen median väylää – Internet verkossa toimivaa Facebook-yhteisöpalvelinta. Sen kautta sain yhteyden ihmisiin, joiden tiedän olleen aktiivisesti kristillisissä seurakuntayhteyksissä, mutta jotka ovat niistä irrottautuneet. Facebookin kautta lähetetty viesti sisälsi aiheen esittelyn ja kysymykset. (Liite 1. Kokemuksia kristillisistä yhteisöistä.) Vastaajat voivat lähettää tarinansa minulle joko vastaamalla viestini kyseisellä palvelimella tai lähettämällä minulle sähköpostia.

Lähetin viestin 12 ihmiselle toivoen, että heistä suurin osa vastaisi. Sain heiltä lopulta 7 tarinaa. Vaikka kaikki eivät kirjoittaneet tarinaansa kiireittensä takia, he olivat kiinnostuneet ideasta. Vain yksi sanoi, ettei vielä pysty avaamaan kyseistä kipualuetta itselleen.

En mainitse tutkimuksessani aineistopyyntöön vastanneiden nimiä, sukupuolta tai seurakuntaa, johon he ovat kuuluneet. Ikähaarukka jakautuu siten, että nuorin vastaajista on 28 -vuotias ja vanhin 42 -vuotias. Heidän kirjoittamansa kertomukset ovat eräänlaista itsereflektiota menneestä. He kuvaavat ensin uskontuloaan ja yhteisöön liittymistään. Sen jälkeen heidän kertomuksensa kulkevat, kunkin eri tyylillä, kohti yhteisöstä irtautumista ja yhteisön arvioimista taaksepäin katsottaessa. Materiaali on narratiiviseen tutkimukseen soveltuvaa kokemusperäistä ja henkilökohtaista kertomusta informanttien yhdestä elämänvaiheesta.

Saamieni kertomusten pituudet vaihtelevat 1 ja 5 sivun välillä. Tarinallisesti niissä on alku ja loppu, minkä sisälle mahtuu menneelle elämän vaiheelle annettua merkitystä. Kahdella informanteistani on kristillinen koti, minkä kautta he ovat olleet osana vanhempiensa uskonnollista harrastuneisuutta. He ovat lapsesta asti saaneet opetusta kristillisen yhteisönsä opeista. Muut kertomusten kirjoitta-

jat ovat kääntyneet tai hengelliselle kielelle tutummin tulleet uskoon jossain nuoruutensa vaiheessa. Heidän aiempi kristillinen kasvatuksensa ei ole ollut niin vahvasti yhteisöllistä tai hengellisesti värittyä.

4.2 Tutkimuksen reliabiliteetista ja validiteetista

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa reliabiliteetti ja validiteetti eivät ole määriteltävissä kuten kvantitatiivisessa tutkimuksessa. Tapaustutkimuksen kohdalla voisi reliabiliteetin kohdalla ajatella siten, että kaikki ihmistä ja kulttuuria koskevat kuvaukset ovat ainutlaatuisia, eikä ole kahta samanlaista tapausta. Näin ollen perinteiset luotettavuuden ja pätevyyden arvioinnit eivät tule kysymykseen. Kuitenkin kaiken tutkimuksen luotettavuutta ja pätevyyttä pitää kuitenkin jotenkin arvioida, vaikkei juuri reliabiliteetin ja validiteetin termejä käytettäisikään. Näin ollen on tärkeää, että tutkija kertoo mahdollisimman tarkasti lukijoilleen, mitä hän on tutkimuksessaan tehnyt ja miten hän on päätenyt tutkimuksensa tuloksiin. (Hirsijärvi ym. 2007, 227.)

Valitsin lähestymistavakseni narratiivisen tutkimuksen siksi, että voisin tuoda esiin ihmisten omaa ääntä suhteessa uskontoon ja yhteisöihin. Ihmisten omakirjoittamat tekstit ovat heidän tarinaansa ilman, että prosessissa ohjailtaisiin heidän tarinansa suuntaa. He voivat kirjoittaa asioista, jotka ovat heidän mielestään oleellisia heidän yhteisöön liittymisajastaan, siitä irrottautumiseen johtaneesta kehityksestä ja siitä, miten he näkevät kaiken tuohon liittyvän nyt.

Heikkinen kirjoittaa (2007, 144.), että tulkitsemme maailmaa alati kehkeytyvänä kertomuksena, joka saa alkunsa ja liittyy aina uudelleen siihen kulttuuriseen kertomusvarantoon, jota kutsutaan tiedoksi. Me ihmiset ymmärrämme itsemme ja ympäröivän maailman kertomusten kautta. Rakennamme siis oman identiteettimme tarinoiden välityksellä, narratiivisesti. Täten tieto itsestä ja tieto maailmasta muodostuu kertomusten kautta joka päivä uudestaan. Tällä tavalla tut-

kimukseni informantit tuottavat kertomustaan - jälkikäteen muisteltuna he kertovat tämän hetken näkökulmasta omista kokemuksistaan ja ajatuksistaan suhteessa aiempaan yhteisöönsä.

Keräsin tekstejä ihmisiltä Facebookin kautta, mikä supisti vastaajat omiin kaveriini. Nämä ihmiset edustavat luotettavaa lähdettä siinä suhteessa, että tunnen heidät ja tiedän heidän henkilökohtaista historiaansa suhteessa kristillisiin yhteisöihin. Kysymyksen asettelussa olen hakenut vastauksia kysymyksiin: millaista oli liittyä kristilliseen yhteisöön, millaisena siihen kuulumisen vastaaja on kokenut ja miltä yhteisöstä eroaminen tai irrottautuminen on vastaajasta kokemuksellisesti tuntunut (Liite 1 Kokemuksia kristillisistä yhteisöistä). Pääasiassa olen kiinnostunut yhteisöstä eroamisesta, mutta liittymisestä kysyn siksi, että se mahdollistaa kontrastin näkemisen ihmisen tarinassa. Vastaajille lähetettävässä tehtäväksiannossa on myös kysymys siitä, miten hän nykyisin kokee ja näkee kristillisen yhteisön jonka osana hän oli sekä kuinka hänen hengellinen näkemyksensä uskosta on muuttunut tämän prosessin seurauksena.

Riskeinä näkisin oman tulkintani puutteellisuuden ja värillisyyden. Koska itselläni on omakohtaisia kokemuksia alueesta, niin voisin kuvitella, että omien kokemuksieni ja ajatusteni rajaaminen pois tutkimuksesta on melko työlästä. Eräänlaisena kysymysmerkkinä voisi myös pitää sitä, että informanttini ovat minulle tuttuja ihmisiä, mikä voi vaikuttaa tekemiini tulkintoihin. Tiedän heistä enemmän kuin vain saamani kertomuksen verran, joten tutkimuksellinen objektiivisuuteni voidaan kyseenalaistaa. Toisaalta näkisin sen myös positiiviseksi asiaksi. Tuttavuutemme luo myös luottamuksellisuutta siihen, että heidän tekstinsä eivät tule väritetyiksi tai väärin käytetyiksi. Tämän uskon edistäneen heidän kirjoittamisensa vapautuneisuutta. Oman tutkimukseni kannalta näin riskinä sen, että informanttieni tekstit eivät vastaisikaan kysymyksiin, joita haluan tutkia. Tämä huolenaihe osoittautui kuitenkin turhaksi, kun olin saanut käsiini kaiken aineiston.

4.3 Tutkijan vaikutus aineiston valintaan

Kuinka paljon itselläni on tutkijana mahdollisuus vaikuttaa aineistoon? Jukka Timonen herättää lisensiaattityössään kysymyksen siitä, että hengellistä väkivaltaa käsittelevien tutkimusten informantit saattavat valikoitua tutkijan mielenkiinnosta riippuen. Omassa tutkimuksessani teen tietynlaista valikointia ihmisten suhteen siksi, että tiedän heidän eläneen yhteisön osana. Näin voin rajata suppeasta laadullisesta tutkimuksestani pois sellaiset ihmiset, jotka eivät ole todella eläneet osana kristillistä yhteisöä ja ne, joiden eroon liittyy erityisen suurta dramatiikkaa. Samalla saan haluamani kaltaista palautetta kristillisiin yhteisöihin kuuluneiden ihmisten kokemuksista ja heidän tarinoistaan. Timonen esittää oletuksen, jonka mukaan tutkija valitsisi mukaan dramaattisimmat tarinat herättääkseen lukijoiden kiinnostuksen. Näin ollen helpot irtaantumiset jäisivät huomaamatta. Hän toteaa aiheellisesti, että jäseniä ajautuu pois uskonnollisista yhteisöistä myös ilman dramatiikkaa. (Timonen 2007, 22; Ruoho 2010, 18.) Tähän ilman suurta dramatiikkaa lähteneiden ryhmään haluan nimenomaan keskittää oman tutkimukseni.

Olen samalla kannalla Jukka Timosen ja Aila Ruohon kanssa siinä, että hengellistä väkivaltaa kuvaaviin tutkimuksiin osallistuvat informantit edustavat usein juuri toista ääripäätä, ryhmää joka on haavoittunut hengellisellä tasolla. Vaikuttaisi kuitenkin siltä, että useimmissa tapauksissa tutkija ei puutu aineiston valikoitumiseen. Suuressa osassa hengelliseen väkivaltaan liittyvissä tutkimuksissa informantteja etsitään avoimesti tutkimuspyynnöin median kautta. Tällöin tutkimukseen osallistuminen jää mahdollisen informantin oman harkintakyvyn varaan. Useimmat hengelliseen väkivaltaan liittyvät tutkimukset ja tutkimuspyynnöt suuntautuvat negatiivisiin kokemuksiin. Tällöin neutraalisti tai jopa positiivisesti asian kokeneet karsiutuvat automaattisesti pois. Jos tutkimus kattaa kaikenlaiset irtaantumiset, on todennäköistä, että niillä henkilöillä, joiden eroprosessi on ollut helppo, ei todennäköisesti ole yhtä paljon tarvetta purkaa tuntojaan kuin ahdistuneilla. Vaikuttaisi siltä, että tutkijan valikointi näkyy eniten ai-

neistolainauksissa. Aineistosta nostetaan esille dramaattisimpia kokemuksia, vaikka joukossa olisi lukuisasti myös samasta aihepiiristä olevia vähemmän suurieleisiä tai neutraaleja tai jopa positiivisia mainintoja.

Tutkijan oma tausta voi myös vaikuttaa tulkintaan, mitä hän tekee aineistosta. Omaan taustaani liittyy melko tiukasta kristillisestä yhteisöstä irtautuminen, joten minun on oltava tarkka kertomuksien tulkinnoista. Taustani vaikuttaa tutkimukseen varmasti jollain tavoin. Ainakin taustani vaikuttaa siinä suhteessa, että alue on kiinnostanut minua siitä asti, kun itse irtauduin kristillisestä yhteisöstä, joka oli minulle hengellinen koti ja maailmankatsomuksellinen linnake. Näin olen ennakko-oletuksilta en ole voinut täysin välttyä. Niistä huolimatta uskon tutkimukseni olevan kokonaisuutta silmällä pitäen neutraali ja vailla siihen häiritsevästi vaikuttavia arvolatauksia.

5 TUTKIMUKSEN TULOKSET

5.1 Kristilliseen yhteisöön liittyminen

Kristilliseen yhteisöön liittymistä on yleensä edeltänyt ensikontakti, mikä on tullut informanteilleni vanhempien, lähipiirin tai ystävän kautta. Heistä jokainen on ollut alle 20-vuotias liittyessään omaan yhteisöönsä. Useat heistä kuvaavat, että heidän oma identiteettinsä on ollut vielä etsinnässä ja yhteisön tuoma hyväksyntä on saanut aikaan uudenlaista näkökulmaa elämään ja sen suuriin kysymyksiin. En identifioi lainauksia, koska näen sen tutkimukseni näkökulmasta irrelevanttina. Tässä suhteessa kertomukset tuottavat yhteistä suurempaa kertomusta yhteisöstä irrottautumiskokemuksista, vaikka sitä ei yhtenäisen kertomuksen muotoon kirjoitettukaan.

Yhteisöllisyyden, lämmön ja hyväksynnän kokemukset sekä yhteisten asioiden jakaminen – hengellisen näkemyksen ja elämäntilanteiden samankaltaisuus - ovat olleet kertomuksissa ne suurimmat syyt liittyä juuri kyseiseen yhteisöön. Tätä kuvaa hyvin muutamien vastaajien kuvailu kyseisestä vaiheesta.

Isoveljeni oli ”tullut uskoon” puoli vuotta aikaisemmin ja liittynyt kyseiseen yhteisöön. Myös muutaman kaverini kautta olin kuullut yhteisöstä ja että se on aivan erityinen paikka. Itse koettuani jonkinlaisen hengellisen heräämisen, liittyminen juuri tuohon yhteisöön oli varsin luonnollista. En erityisesti valinnut sitä, vaan ajattelin, että totta kai minä nyt uskoon tultuani liityn yhteisöön, jossa veljeni ja kaverini jo valmiiksi ovat.

Olin käynyt muutaman muun järjestön illoissa aikaisemmin ja missään muualla ei minua oltu otettu niin lämpimästi vastaan.

Elämän tarkoituksen löytämisen kokemukset sekä maailmankuvan lokahtaminen kohdalleen kuvasivat aineistossa ihmisten alkusysäyksessä tuntemaa vahvaa sidettä sekä yhteisöön että yleensä kokemaansa elämän ytimeen.

Yhteisöön tuloni myötä päätös uskoon tulosta vahvistui. Löysin tarkoituksen ja suunnan elämälleni. Tiivis yhteisö tuntui monia vuosia yleensä turvalliselta. Sain sieltä selkeät raamit elämäni. Lisäksi ympärilläni oli paljon ihmisiä, siskoja ja veljiä, jotka tuntuivat todella välittävän minusta.

Sain paljon iloa elämäni uskoon tulon myötä. Illoissa pyrittiin huomioimaan hyvin uudet tulijat. Opin rohkeutta ja muiden huomioimisesta.

Myös elämäntilanteen samankaltaisuus on antanut pontta yhteisöön liittymisessä. Se on helpottanut päätöstä ja tehnyt yhteisöstä houkuttelevan. Yhteisöön liittymisen on tehnyt helpommaksi myös se, jos opetus on käynyt yhteen sen hetkisen oman ajattelun ja arvomaailman kanssa. Yhteisö on luonut joukkoon kuulumisen turvaa ja tukenut ihmisten uskoa.

Alussa ryhmä tuntui juuri sopivalta itselleni. Pastorin raamattuopetukset vaikuttivat laadukkailta ja ryhmässä oli samankaltaisessa elämäntilanteessa olevia ihmisiä, joiden kanssa oli hyvää jakaa asioita. Pastori oli tehnyt kysymyslomakkeita raamatunkohdan perusteella ja pienryhmissä keskustelimme aiheista. Tuntui, että ryhmässä hyväksyttiin erilaiset näkemykset ja keskustelu oli vapaata.

Kahdessa kertomuksessa ihmiset olivat kasvaneet kristilliseen yhteisöön. Heidän tarinansa on siinä suhteessa erilainen. Kodin kasvatus on ollut vahvasti kristilliseen yhteisöön liitoksissa ja siten heidän määrittämänsä yhteisöllisyys on vahvasti sekoittunut myös kodin ilmapiiriin ja heidän kokonaisidentiteettiinsä. Tässä suhteessa kertomusten syvyys liittyy laajempaan kokonaisuuteen, kuin vain uskoon tai yhteisöön itseensä.

Seurakuntakuviot ja hengelliset asiat tulivat tutuiksi siis jo äidinmaidossa. Aivan varhaislapsuuden seurakuntakuviosta minulla ei ole kovin tarkkoja muistikuvia. Kuljin pienestä saakka vanhempieni mukana kokouksissa. Seurakunnan ihmiset olivat lapsuudessani tiiviisti mukana myös arjessani heidän vieraillessaan meillä tai meidän heillä.

Minusta alkoi kehittyä jo lapsesta saakka hyvin ulkoapäin ohjautuva ja tiesin, miten missäkin tilanteessa pitää toimia, että tulee hyväksy-

tyksi. Siihen vaikutti varmasti osin seurakunnassa vallitseva normisto, jota en pysty enää näin vuosien jälkeen tarkemmin analysoimaan, mutta omalla kohdalla paljon kotiolot: oli paljon puhetta Jeesuksesta ja Jumalasta, mutta ne eivät piirtyneet lapsen mieleen turvallisina ja rakastavina vaan vaativina ja rankaisevina.

Edellisessä kertomuksen osassa kertoja kuvaa seurakuntaan liittymistä ja siinä oloa vahvasti ulkoapäin ohjautuvaksi hyväksynnän hauksi. On otettava huomioon, että nämä huomiot on tehty vuosia yhteisöstä irrottautumisen jälkeen, joten ne ovat hyvin tiedostavia ja itseensä tutustuneen ihmisen itseanalyysia. Ulkoapäin ohjautuvuus tulee muissakin kertomuksissa esille. Tämä ulkoapäin ohjautuvuus on aiheuttanut myöhemmin suurta ristiriitaa kertojille, kun heidän epäilyksensä ja ajatuksensa ovat omakohtaisempina vahvistuneet ja kaikkea ulkopuolelta tulevaa ei ole otettu suorana totuutena.

Tartun nyt myös perheen vaikutukseen, koska kristillisestä yhteisöstä irtautuminen ei välttämättä ole se ainut asia, mistä kertojat ovat irtautuneet. Vahvasti uskonnolliseen perheeseen syntyminen ja siinä kasvaminen tuo lapselle erilaiset haasteet ja vaikeudet, kuin itse yhteisönsä valitsevalle nuorelle tai aikuiselle. Vanhempien vaikutus lapsen uskonnollisuuteen ja yhteisöön kasvamiseen on edellisessä tapauksessa erittäin suuri. Tuonkaltaisen taustan omaava ihminen saattaa olla erityisten haasteiden edessä, jos hän on tyytymätön oppimaansa uskonnollisuuteen ja vanhempien yhteisöön tai muuten vain pyrkii löytämään oman uskonsa ja itselleen sopivamman yhteisön.

Uskossaan ehdottomat, mutta omalla tavalla hyvää tarkoittavat aktiiviset, uskovat ja autoritaariset vanhemmat voivat olla ”liian varmoja vanhempia”. Tällaisessa kodissa kasvava lapsi ei saa kyseenalaistaa uskonasioita vaan ne ovat kiistämättömiä tosiasioita. Vanhempien ehdottomuus ja taitamattomuus katsella asioita toisista näkökulmista estää lapsen itsenäisen uskonnollisen kypsymisen. Isän ja äidin tahto sulautuu Jumalan tahtoon ja näin Jumala pienentyy vaatimuksia täynnä olevaksi epämääräiseksi olioksi. Usein lapsi omaksuu vanhempien vakaumuksen, mutta ei ehkä koskaan pysty tuntemaan uskossaan iloa ja

vapautta. Lapset voivat helposti kokea itsensä ulkopuolisiksi sekä kotona että ei uskovien keskuudessa. (Kinnunen 1996, 41–42; Arterburn & Felton 2006, 21; Ruoho 2010, 43.)

Mielestäni näissä kahdessa edellisessä kertomuksessa, jossa kertojat ovat kasvaneet kristilliseen yhteisöön ja eläneet vahvasti autoritäärisissä kristillisissä kodeissa, tulee esiin heidän yhteisöstä irtautumisensa suurin syy. Se ei niinkään ole yhteisö itse, vaan heidän kotitaustansa ja uskonnollinen kasvatuksensa sekä ulkoapäin ohjautuvuuteen oppiminen.

Kahdessa kertomuksessa esiintyy myös jonkinlaisia kriittisiä äänenpainoja jo aivan alkuaikaan:

Toisaalta alkuvuosina minulle heräsi ajoittain voimakkaita epäilyksiä yhteisön raittiudesta sekä Jumalan olemassaolosta.

Ainoa hieman häiritsevä seikka oli se, että pienryhmien jälkeen pastori kokosi keskustelut yhteen ja kertoi omat näkemyksensä raamatun kohtiin. Pastori oli niin vahva auktoriteetti, että tilanne tuntui sellaiselta, että "keskustellaan, mitä keskustellaan, mutta lopussa pastori kertoo oikeat vastaukset.

Yhdessä kertomuksessa tuo kritiikki kohdistuu enemmän sukulaisten toimintaan kuin itse yhteisöön. Samalla se kertoo myös ryhmäkurista ja yhteisön asenteesta sen ulkopuolisiin ihmisiin. Samalla kommentti tietysti kertoo yhden erityisen yhteisön jäsenen tulkinnasta, mutta muissakin saamissani kertomuksissa yhteisön ulkopuoliseen suhtaudutaan melko mustavalkoisesti.

Muistan kuitenkin kuinka minua ärsytti vanhempien painostaminen kokouksiin lähtöön. Mummoni oli myös uskova. Hänellä oli tapana usein kysyä, olenko käynyt kokouksissa. Jos vastasin, etten ollut hetkeen, alkoi mummo epäillä ääneen olenkohan enää edes uskossa.

5.2 Kristilliseen yhteisöön kuuluminen

Yhteisöön kuulumisella tarkoitan tässä yhteydessä ihmisen aktiivista yhteisössä oloaikaa. Vaikka yhteisöön liittyminen ja siitä irtautuminen olivat erityisesti tutkimukseni keskiössä, niin kuvaukset yhteisöön kuulumisen ajasta antavat mielestäni hyvän kokonaiskuvan ihmisten kokemuksista ja ajatuksista. Ne täydentävät myös kertomuksia ja ovat tarinoissa juonellisesti oleellisia.

Yhteisöön sisään pääseminen oli erityinen kokemus. Ryhmässä vaikutti monia hyvin persoonallisia ja voimakkaita persoonia. Koin itsekkin olevani jotain erityistä – Jumalan valittu. Kuuluinhan joukkoon, joka oli aivan erityislaatuinen. Uskovan statuksen omaaminen oli vahva tunne. Tunsin olevani suhteessa Jumalaan erityisessä asemassa. Yhteisö oli sisäänpäin lämpenevä ja yhteisöön ei voinut päästä todella sisälle kuin ”tosiuksokovaiset”. Halusin siis olla tosiuuskovainen ja hyväksyä ja tunnustaa ryhmän kirjoittamattomat säännöt ja normit.

Yhteisön osana oleminen on ollut informanteille voimaannuttava kokemus. He ovat löytäneet hengellisen kotinsa, missä on uskonveljiä ja -siskoja sekä vanhempia uskossa ohjaavia ja kasvattavia ihmisiä. He ovat löytäneet ja saaneet vastauksia elämän perimmäisiin kysymyksiin kaiken tarkoituksesta ja nähdä elämässään Jumalan johdatusta. Yhteisössä he ovat voineet kokea itsensä tärkeiksi, hyväksytyiksi ja Jumalan rakkaiksi lapsiksi. Lapsesta saakka vapaissa suunnissa kasvaneille vastaajille yhteisön jäsenet ovat olleet se tuttu ja turvallinen ihmisjoukko, missä toiset ryhmän jäsenet ja itse on ollut tunnettu. Raja yhteisön sisä- ja ulkopuolella olevien välillä on ollut hyvin selkeä. Seurakunnan ihmiset ovat edustaneet sitä arkista ympäristöä, minkä mielekkyyttä ei ole kyseenalaistettu.

Paljon oli myös mukavaa ja hyvää srk:ssa (harrastuksiakin), mutta siinä vaiheessa ei edelleenkään vielä tiedostanut, ainakaan riittävästi selkeästi, niitä oman elämän ongelmakohtia.

Seurakuntalaiset suhtautuivat minuun lämpimästi, vaikka olinkin melko vilkas.

...aktiivisimmat vuoteni seurakunnassa, jotka osuivat lapsuuteeni ja varhaisteini-ikään, ovat jääneet hyvinä muistoina. ... Paikkakunnan seurakunta oli vireä ja kontaktit seurakuntalaisiin ovat jääneet mieleeni lämpiminä. Seurakunta oli hyvin yhteisöllinen ja muistoissa on iloiset savolaiset ja leppoiset kotikokoukset, joissa makailen pää äidin sylissä äidin silittellessä hiuksiani. Saarnoista ja opetuksesta en kylläkään muista yhtään mitään.

Yhteisöön kuulumisen määritti myös kertojien identiteettiä. He olivat osa yhteisöön ja yhteisön johtohahmot olivat heidän elämässään tärkeitä henkilöitä. Pitkälti yhteisö omana entiteettinään ja sen johtohahmot, olivat ne, jotka määrittivät oleellisen elämässä ja käyttäytymisessä.

Kävin myös henkilökohtaisia keskusteluja pastorin kanssa ja hänen suostuttelunsa johdosta lähdin jakamaan traktaatteja asuntoihin. Traktaatit sisälsivät pelottelua helvetillä ja korostivat Jeesuksen vastaanottamisen tärkeyttä. En kovinkaan paljon kyseenalaistanut traktaattien sisältöjä. Olinhan hyvällä ja tärkeällä asialla Jumalan lähettiläänä ja takanani oli maineikas auktoriteetti joka kannusti minua eteenpäin.

Sisäsyntyisen ajattelun asema oli joissain kertomusten yhteisöissä hyvin ahtaasti rajattua. Ajatusten täytyi pitäytyä hengellisten auktoriteettien alaisuudessa. Raamatun ja yhteisöjen johtohahmojen asema olivat monoliittisia. Kun näiden auktoriteettien paikkansa pitävyys tunnustettiin, ja ilmaistiin ajatuksia yhteisölle sopivissa rajoissa, niin oltiin sopivuuden alueella. Erilaisuus ja yhteisön ulkopuolelta tulevat vieraat ajatukset koettiin uhkiksi.

5.3 Kristillisestä yhteisöstä irtautuminen

Teologian lisensiaatti Matti Liljeqvist toteaa, että hankalissa ja lukkiutuneissa olosuhteissa puhuminen ja asioiden jakaminen muiden yhteisön jäsenten kanssa saattaa auttaa ahdistuneen ulos umpikujasta. Toisinaan, kuten usein uskonnollisissa yhteisöissä, myös haitallisesti toimivissa kristillisissä yhteisöissä yksi tärkeimmistä ryhmän toteuttamista hallinnan muodoista on ajattelun hallinta.

Tällaisessa joukossa ei saa ajatella mitään lahkon tai opin vastaista. (Liljeqvist 1996.)

Nuorena yhteisöön liittyneen ihmisen oma ajattelu ja elämän kokemus on usein paljolti ulkoisesti opitun varassa. Näin ollen vahvat persoonat ja varmat mielipiteet antavat hyvän tukikehikon omien ajatusten kehittymiselle. Hyvässä tapauksessa uskonnollinen yhteisö voi auttaa nuorta kasvamaan hyväksytyssä ja arvostetussa ympäristössä eheämpään aikuisuuteen. Vaikeimmassa tapauksessa yhteisö ei hyväksy ihmisen oman ajattelun ja mietinnän tuotoksia, vaan pyrkii pakottamaan hänet samanlaiseen ajatteluun, kuin yhteisön normi- ja arvopohja vaatii.

Ristiriita ihmisen omien ja yhteisön normien ja arvojen välillä on keskeisin syy vastaajien irrottautumiseen yhteisöistä. Tarinoista nousee esiin kirjoittajien vähittäinen irrottautuminen yhteisön normistosta ja toisinaan arvoistakin. Normien ja arvojen ulkosyntyisyys tulee useaan otteeseen esiin kertomuksista. Eräs vastaajista kiteyttää tuon asian jämäkästi.

Tärkein syy irrottautumiseen oli, että aloin vahvasti kokea, että yhteisön viestittämä 'oikea usko' edellytti 'oikeaa elämäntapaa'. Kristityn tuli elää tietyllä tavalla. Ei ollut mahdollista uskoa Jeesukseen ja kristinuskon sanomaan kuten ennenkin ja kuitenkin tehdä erilaisia elämänratkaisuja... En voinut hyväksyä sitä, että kristitty elämä ei voisi näyttää erilaiselta eri ihmisillä. Varmastikin tätä havaintoa vahvisti nimenomaan oma elämäkokemus ja tapahtumat, jotka eivät mahtuneet myytyyn 'elämäntapa-pakettiin'.

Myös muissa tarinoissa tulee vahvasti esiin ulkoaohjautumisen teema ja se, että omaa sisäistä ja todellista itseä ei voinut tuoda esiin:

Jälkeenpäin mietittynä omaksuminen taisi olla melko ulkokohtaista ja uskoni määrittyi enemmänkin ryhmän vahvojen johtaja hahmojen, kuin oman itseni kautta.

Oman uskon ja Jumalan löytämiseen teemasta oli muutamassa tarinassa selkeästi ilmaistu se, että sosiaalistuminen ryhmään ja oman uskon löytäminen eivät kulkeneet käsi kädessä.

län myötä aloin myös seurakuntakuvioissa oppia, ettei saanut tuoda selkeästi esiin elämän varjoisempaa puolta. En osaa tarkkaan sanoa miten sen opin huomaamaan, mutta opin jossain vaiheessa nuoruuttani ottamaan kasvoille ”seurakuntailmeen”, joka antoi ulospäin signaalin minulla olevan kaiken hyvin. Samoin opin tunnistamaan tuon ilmeen monen muunkin seurakuntalaisen kasvoilla. Seurakuntayhteisöstä oli tullut minulle lapsuudesta saakka hyvin normittava ja heidän hyväksyntänsä oli minulle tärkeä. En kuitenkaan saanut sieltä sitä, mitä elämääni kaipasin ja etsin sitä samaan aikaan hengellisyyden ja seurakunnan ulkopuolelta.

Jälkeenpäin olen ymmärtänyt, etten ollut koskaan oppinut tuntemaan Jumalaa. Olin vain kasvanut siihen yhteisöön ja perheeseen, jossa noista asioista puhuttiin, mutta jotka eivät kuitenkaan minulle avautuneet. Olin kuullut varmasti satoja saarnoja ja erinäisiä puheita, mutta kaikki nuo olivat kokeneet kohdallani inflaation. Sen huomasin vasta vuosia myöhemmin aikuisuudessani.

Kaikista tarinoista tulee ilmi, että vastaajat eivät tyydy ainoastaan syyttelemään seurakuntaa tai yhteisöä, vaan arvioivat uskonnollisuutta, yhteisöä ja ihmisyyttä laajemmassa kontekstissa. Näin ollen he eivät ota uhrin statusta, vaan pyrkivät jatkamaan elämää uudenaikaisessa elämäntilanteessa. He tuovat esiin irtautumiseen johtaneessa kehityksessä oman henkilökohtaisen kasvun ja muutoksen. Tämä henkilökohtainen muutos ja kasvu on ollut lopulta myös se syy irrottautua yhteisön määrittämistä normeista – ei välttämättä niinkään arvoista. Ahdistusta herättävä yhteisö pysyy pitkälti samankaltaisena kuin ennenkin tai ainakin muutos on huomattavasti hitaampaa kuin yksilön muutoksen nopeus. Näin ollen irtautuminen yhteisöstä on oman hyvinvoinnin vuoksi pakollista. Oman ajattelun ja itsenäisen asioiden määrittelemisen tarve on lopulta johtanut irrottautumiseen sekä myös auttanut irrottautumisessa.

Eli mun kohdalla srk eroaminen ei johtunut yksinomaan ko srk:sta, vaan se oli yksi osa isompaa systeemiä. Ja ehkä sen takia en sitten

luopunut kristillisyydestä, vaikka sen muoto ja ajatus onkin muuttunut, toivottavasti paljonkin (enemmänkin saisi kai muuttua). Mulle ko srk oli osa sitä elämää kahlitsevaa systeemiä, josta olen yrittänyt vapautua ja en usko, että se olisi ollut mahdollista ko yhteisössä.

Näin jälkeinpäin ajatellen koen saaneeni ryhmästä paljon hyvää. Sain hyviä ystäviä ja sain kokea itseni erityiseksi. Meillä oli myös paljon mukavaa ja merkityksellistä toimintaa. Ikävimpinä asioina koin äärimmäisen tiukan normiston, johon ihminen ei oikein meinannut mahtua. Todellisuus tapahtui jossain tuonpuoleisessa ja ensisijainen tarkoituksemme tuntui olevan elämästä vieraantuminen ja vieraannuttaminen sielujen pelastamiseksi ja Jumalan kunniaksi. Tämä ei olisi ollut mahdollista ilman hyvin autoritäärisiä ja tiukkapiipoisia johtohahmoja.

Yhteisön itselle sopimattomasta normistosta ja opillisuudesta vapautuminen on antanut ihmisille helpotusta jatkuvaan ristipaineeseen, jossa osa informanteista on ollut.

On tapahtunut vapautumista ehkä piilevistä sisäisistä käskyistä, jotka pakottavat tekemään jotain ja tehnyt hengellisyydestä suorittamista ja sitä kautta uuvuttavaa ja luotaantyöntävää. Suhde Jumalaan on tärkein... mitä itsenäisemmin on alkanut uskaltaa uskoa ja ajatella, on alkanut rikkoutua uskonnollisten kiinnipitävien siteiden valta. Niiden syrjäytyminen tulee ikään kuin sivutuotteena.

Yhdessä kertomuksessa ilmaistaan selkeästi oman ajattelun ja tulkinnan tarve, mitä kyseisessä yhteisössä ei saanut kertojan mukaan toteuttaa. Monissa kertomuksissa tulee esiin tuo yhden totuuden ajatus, missä moniäänisyyttä ei hyväksytty, vaan nähtiin tarpeellisena koota ajatukset yhteen ja kertoa yhteisön oma näkemys hyväksytystä näkemyksestä.

Yksi syy irrottautumiseen oli lyhyesti sanottuna se, että koin, että omilla aivoilla ajattelu ei ole sallittua. Omaan henkilökohtaiseen raamatuntulkintaan ei kannustettu, jos se ei tukenut virallista opetusta. Kun siihen ei kannustettu, alkoi tuntua siltä, että sillä ei ole merkitystä.

Vain yhdessä tarinassa kerrotaan palautteesta, mitä entisestä yhteisöstä annettiin siitä irrottautuneelle ihmiselle.

Näin erästä yhteisössä ollutta kaveriani arviolta pari viikkoa lähtöni jälkeen. Hänen tehdessään lähtöä aloimme puhua yhteisöstä lähdöstäni. Minulle oli sanottu, että en ole enää tervetullut mukaan ellen tee muistiinpanoja. Kaverini sanoi: ”Sinussa on hylkääjän henki ellet koe sitä rakkautena”.

Hän kuvaa kuitenkin nykyhetkeään ja entistä yhteisöään melko positiivisesti ja ilman syvää katkeruutta.

Hyvin suuren osan elämästäni olen kuulunut yhteisöön. Se on osa minua. Se on mennyttä, mutta se on osa historiaani. Itseni kohdalla uskon sen varjelleen paljolta varjopuolistaan huolimatta. Eräs johtaja on irtautumisensa myötä pyytänyt minulta toimintaansa anteeksi. Se tuntui erittäin parantavalta. Erityisesti yhteisöstä lähdön myötä olen oppinut anteeksi pyytämisen ja anteeksi antamisen merkitystä. Myös itse tiedän loukanneeni muita, osana yhteisöä ja muutoinkin. Minulle on jäänyt useita hyviä ystävyys- ja kaverisuhteita muihin yhteisöistä irtautuneisiin.

Teksteistä tulee ilmi myös se, että kertojat eivät ole liittyessäänkään olleet täysin kritiikittömiä tai muuten epärealistisissa haaveissa yhteisöjen suhteen, mutta yhteisöön liittyvän pyhyiden, kaikkivoipaisuuden ja vetovoiman kuvauksen voi lukea teksteistä. Yhteisö on nähty ihmisten muodostamana joukkona, mihin on liitetty kristillisen uskon ja yhteisöllisyyden hyviä puolia.

En muistaakseni koskaan pitänyt yhteisöä täydellisenä seurakuntana. Päinvastoin, katsoin monia asioita läpi sormien, koska ajattelin, ettei mikään seurakunta ole täydellinen. Pidin sitä yhtenä seurakuntana muiden joukossa. Lähtöni ja etäisyys yhteisöön selkiyttivät asioita. Lähtöni jälkeen yhteisö alkoi tuntua monella tapaa epäraitilta.

Kertomuksista tulee esiin myös se, että vaikka tietystä yhteisöstä olisikin erottu, ei välttämättä ole luovuttu omasta uskosta toimivaan ja auttavaan kristilliseen Jumalaan.

Ajattelen, että irtautumiseni uskonnollisista kahleista tapahtui sen mukaan, mitä enemmän suhteeni Jumalaan on päässyt syntymään. Olen oppinut tuntemaan turvallisen Jumalan aivan tavallisen arjen

kautta. Nähnyt, miten Jumala pitää huolen ja kestänyt myös vaikeat päiväni. Siitä on seurannut vapaus, jossa ei ole enää riippuvainen jostain ihmisyyhteisöstä tai jonkun mielipiteistä. On vapaa vaikka siirtymään seurakunnasta toiseen katsomatta mitä -laisuutta se edustaa.

Irtautumisprosessin aikana koen kasvaneeni hengellisesti itsenäisemmäksi ja vapaammaksi. Pienissä tiiviissä hengellisissä yhteisöissä koen helposti turvattomuutta. Olen erittäin kriittinen, erityisesti vahvoja miesauktoreetteja/puhujia kohtaan. Ajatus sitoutumisesta johonkin hengelliseen yhteisöön tuntuu ahdistavalta. Käyn kyllä mielelläni silloin tällöin seurakunnassa. On ollut helpottavaa, kun ei tarvitse salailla seurakuntaan liittyviä asioita.

Pettymyksen tunne tulee esiin kertomuksissa usein rivien välistä. Yhdessä kertomuksessa pettymys puetaan sanoiksi. Siinä keskeisimpänä viestinä on ihmisen toive seurakunnasta tai yhteisöstä, missä voisi olla kokonainen ihmisyydessään ja tulla hyväksytyksi silti. Ihmisenä kasvaminen ei kyseisessä yhteisössä eikä kyseiselle ihmiselle onnistunut, koska ympäristössä oli tärkeämpää säilyttää ihminen sellaisenaan ennen kuin kannustaa ja tukea kokonaisvaltaiseen kasvuun ihmisenä.

En oikeastaan osaa olla katkera tms näistä srk asioista, mutta tietysti jotenkin pettynyt. Srk ei pystynyt tukemaan ihmisen kehittymistä, vaan enemmänkin pyrki ylläpitämään muodollisia olosuhteita, eikä haastanut kasvamaan ihmisenä.

6 POHDINTAA JA JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Kristillisestä yhteisöstä irrottautuminen voi tapahtua monista syistä. Aineistoni perusteella syyt ovat usein ristiriidassa yksilön henkilökohtaisen kasvun sekä yhteisön normiston ja määrittelysti rajatun kollektiivisen ajatusmaailman välillä. Syy yhteisöstä irtautumiseen on aineistostani esiin nousevan ja toistuvan tematiikan mukaan väljästi tulkittavissa siten, että ihmisille tulee tarve päästä ahtaasta avarammalle. Yhteisön ajatusmaailman ahtaus on vaikea hyväksyä, jos asiat yksinkertaisesti alkavat näyttäytyä erilaisina omissa silmissä. Vastaan voi vain tulla tilanne, missä oma elämänkulku ei vain yksinkertaisesti sovi yhteisön normistolle. Kertomuksissa tämä ilmentyi prosessin alussa ihmisten ahdistuneisuutena ja oman huonoudenkin kokemuksina. Vähitellen tuo kokemusmaailma irrotti ihmiset totutusta kristillisestä yhteisöstä ja he kokivat vapautuvansa liian ahtaasta tai heidän mielestään epäterveestä uskonnollisuudesta. Kertomukset päättyvät suurimmalla osalla avoimeen tilaan, missä ulkoisesti ohjattu hengellisyys on muuttunut sisältäpäin ohjautuvaksi. Kertojat ovat näin ollen tulleet itse elämänsä määrittelijöiksi ja sen kokijoiksi. Kriittikittömyys ja arvostelukyvyn ”puute” ovat vaihtuneet heidän itsensä määrittelemään terveempään uskoon. Eräällä tavalla voidaan myös ajatella, että ihmiset vapautuvat irrottautuessaan yhteisöstään ja itsepetoksesta. Heidän irtautuessaan yhteisöstä, mikä ei edusta heidän uskonsa kaltaista elämäntyyliä ja – katsomusta, he irrottautuvat myös itsepetoksesta. Tämä itsepetos edustaa ajatuksena sitä, että he eläisivät osana vanhaa yhteisöä, vaikka eivät enää sen käyttäytymismalleihin ja normeihin uskoisi-kaan.

Jorma Laitinen (2007, 20–22.) kuvailee tekstissään itsepetokseen ajautunutta ihmistä. Laitinen lähtee liikkeelle esittämällä, että aito itsepetos on järjenvastainen ilmiö. Itseään pettävä ihminen joutuu eräänlaiseen tiedon ja tietämättömyyden välimaastoon. Näennäisen tasapainon saavuttanut ihminen on hyvin epävakaa tilanteessa. Itseään pettävä ihminen joutuu jatkuvasti muokkaamaan

uusia peitetarinoita pitääkseen kulissinsa kasassa. Jos rakennelma romahtaa, niin ihminen ajautuu katastrofin partaalle. Laitinen kiteyttää itsepetoksen ytimen tavalla, mikä pakottaa välittömään itsereflektioon. Itsepetos onnistuu usein niin täydellisesti, ettei totuus kykene läpäisemään tietoista tajuntaa.

Yhteisöistään irrottautuneiden kertojien kohdalla näin ei ole päässyt käymään ainakaan tällä tasolla, vaan he ovat haastaneet oman ja yhteisönsä ajatusrakennelmat. Näin ollen he pyrkivät parhaansa mukaan ottamaan vastuun omasta elämästään. Heidän kertomuksistaan, irtautumisesta ja kristillisistä yhteisöistä, tulee esiin se, että he ovat pohtijan roolissa. He käsittelevät asioita osana elämänsä eivätkä selvästikään ota tuomitsevaa tai julmasti arvostelevaa roolia, vaan kertovat ja pohtivat tapahtunutta.

Aiempaa yhteisöä kohtaan ei tunneta niinkään katkeruutta vaan tietynlaista surua hyvien elementtien pilaamisesta liian ahtailla puitteilla. Kertomuksista tulee esiin paljon yhteisöjen antamia positiivisia puolia. Varsinkin hyvien ystävyssuhteiden syntyminen ja mukavien yhteisten kokemusten jakaminen ovat kertomuksissa esillä. Kertojien näkökulmassa on mielestäni huomionarvoista se, että he ovat irtautuneet yhteisöstä, mutta elävät omaa uskoaan todeksi uudella ja omalla – sisäsyntyisellä - tavalla. Kertojat eivät vaikuta mitenkään erityisen katkerilta yhteisöilleen, vaikka ne ovat heihin jälkensä jättäneetkin. Heidän kertomuksiaan leimaa elämässä eteenpäin meneminen ja oman identiteetin uudelleen määrittely ilman liiaksi leimaavaa yhteisöä.

Kun vertaan Aila Ruohon (2010, 105–114.) hengellisestä väkivallasta kertovan gradun tuloksia omiini, niin on selkeästi havaittavissa, että suurin erityinen sattava ja loukkaava tekijä yhteisöissä on yksilö tai jokin tietty ihmisjoukko. Yhteisö itsessään ei loukkaa tai riko ihmisiä, vaan siinä olevat ihmiset. Näitä ihmisiä saattaa yhteisössä olla vain muutama, mutta jos he ovat valta-asemassa, niin seuraukset voivat olla pahimmassa tapauksessa todella tuhoisia yhteisöön kuuluvien ihmisten kannalta. Hannu Lauerma (2008, 310–312.) kuvaa kirjas-

saan lahkojen ja epäterveiden yhteisöjen piirteitä (Liite 2). Mielestäni jokaisessa yhteisössä on piirteitä näistä kuvauksista, mutta se miten suuren vallan nämä säännöt saavat, vaihtelee suuresti yhteisöjen sisällä. Omassa materiaalissani ja kysymyksen asettelussani en hakenut erityisesti hengellisen väkivallan muotoja tai kokemuksia, mutta oletin, että kertomuksissa saattaa olla myös jotain tuollaiseen viittaavaa. Kertomukset, mitä sain, edustivat kuitenkin melko maltillisesti yhteisöistään irrottautuneiden kokemuksia, vaikka yhteisöistä yksi paljastui erityisen tiukaksi ja lahkon kaltaiseksi.

Aikaisemmissa tutkimuksissa kuten esimerkiksi Tanja Kukkulan pro gradussa tulee myös esiin samansuuntaisia tuloksia kuin omassanikin tutkimuksessani:

Osalle yhteisöstä eronneista tai erotetuista informanteista on jäänyt kaipuu kyseisen yhteisön toimintoihin tai halu löytää uusi seurakuntayhteys. Lisäksi informantin oma usko ei ole välttämättä painostuksen seurauksena kadonnut, vaan ainoastaan usko yhteisöön on mennyt. Osa informanteista on kokenut, että heidän uskonsa on sen sijaan vahvistunut ja tullut aidommaksi yhteisöstä eroamisen seurauksena. Tällöin informantit ovat kokeneet kelpaavansa Jumalalle omana itsenään ilman yhteisön kritiikkiä ja sääntöjä. (Kukkula 2007, 127.)

Kertomukset, joita käytin aineistonani, viittaavat hyvin vahvasti tähän samaan kokemukseen. Näin ollen yhteisöllisyys sinänsä ei ole ongelma vaan yhteisöllinen ryhmäkuri yhteisössä, mikä pakottaa ihmiset samaan muottiin, eikä hyväksy vapaata ajatuksien vaihtoa asioista. Liian tiukka opillisuus ja armoton yksilotteinen ihmiskäsitys yhteisöissä saattaa johtaa helposti johtavien henkilöiden tai valtaa tavoittelevien henkilöiden vallan väärinkäyttöön.

Kokemukset kristillisissä yhteisöissä ovat saaneet informanttini haastamaan valmiiksi annettuja selityksiä elämästä ja uskosta. Yhteisöissä koettu vieraus ja ahdistus ovat muuttuneet kertojien kohdalla positiiviseksi irtautumiseksi toisten määrittämästä uskosta ja kristillisyydestä. Heidän pohdintansa ja näkökulmien vaihtelu tuo esiin heistä sen, että he ovat joutuneet kohtaamaan itsensä ja ym-

päristönsä mahdollisimman rehellisesti. Heidän oma henkilökohtainen muutoksensa ja kasvunsa sekä kristillisten yhteisöjen aiheuttama ahdistus on pakottanut heidät epämukavuusvyöhykkeelle, mistä on aiheutunut yhteisöstä irtautuminen. Myös Tanja Kukkulan gradussa tulee esiin samankaltaisia asioita:

Informantti on alkanut negatiivisten kokemusien jälkeen kyseenalaistaa asioita enemmän sekä karttaa kaikkea tekopyhyyttä ja ahdasmielisyyttä. Informantit ovat joutuneet painostuksen tunnistamiseksi ja sen seurauksena pohtimaan paljon omaa minuuttaan sekä yhteisön oikeutuksia painostavalle toiminnalle. Informanttien itsetuntemus on voinut siis painostavien kokemusten läpikäymisen yhteydessä lisääntyä ja selkeytyä. (Kukkula 2007, 129).

Uskonnollisen painostuksen seuraukset ovat pääasiassa olleet negatiivisia, mutta ei välttämättä. Osa informanteista on ollut sitä mieltä, että vasta negatiivisten kokemusten jälkeen he ovat löytäneet itsensä ja oikean uskon pakkosuorittamisen sijaan. (Kukkula 2007, 136)

Kristillisten yhteisöjen vetovoima tulee varmasti säilymään tulevaisuudessakin. Niihin liittyy ja kasvaa uusia ihmisiä, jotka kokevat turvaa ja lähimmäisyyttä yhteisöjen luomissa rajoissa. Osa heistä kokee varmasti myös suurta ahdistusta ja pelkoa, joka tulee johtamaan yhteisöstä irrottautumiseen. Vaatii suurta viisautta ja ymmärrystä olla yhteisössä johtavassa asemassa siten, että ihmiset eivät tule tallotuksi. Sama pätee myös yhteisöjen rivijäseniin. Heiltä, siinä missä johtajiltakin, vaaditaan vastuuta siitä, että toinen ihminen ei ole hänelle väline tai muokkauksen kohde. Mutta ennen kaikkea yhteisössä elämisen ja vaikuttamisen vastuu on loppukädessä ihmisellä itsellään. Kristityllä on vastuu lähimmäisen lisäksi myös omasta itsestään. Uhrin asemaan jääminen on ihmiselle huonoin vaihtoehto kaikista.

Diakonin työssä eletään monikerroksisessa hengellisessä kokemusviidakossa, minkä erityislaatuisuutta on hyvä ymmärtää. Tämä tutkimus on ollut itselleni hyvä muistutus siitä, että diakonin on oltava herkällä mielellä ihmisiä kohdattaessaan. Hengellinen todellisuus on ihmisille aina henkilökohtainen, mitä ei pidä

arvottaa ulkopuolelta. Hengellisen työn ammattilaisuus on tuen antamista, on kysymyksessä sitten yhteisöstä irrottautuminen tai siihen liittyminen. Toivon, että tämä tutkimus voisi olla laajentamassa näkökulmaa puhuttaessa kristillisestä yhteisöstä irtautumisesta ja siihen johtavista syistä.

Aineistoa lukiessani huomasin, että olisi ollut hyvä jaotella vastaajaryhmä tarkemmin, siten, että yhteisöön kasvaneiden ihmisten ja uskoon tulleiden ihmisten ryhmät olisivat olleet irti toisistaan. Oli selkeästi havaittavissa, että yhteisöön kasvaneiden vastauksissa oli paljon syvemmälle identiteettiin vaikuttaneita asioita kuin nuorena uskoon tulleiden ihmisten tarinoissa. Uudeksi tutkimusaiheeksi voisikin ajatella koko elämänsä tietyn yhteisön elämäntapaa ja elämäntapaa omaksuneiden ihmisten kertomuksia elämästä, uskosta ja yhteisöllisyydestä. Olisi mielenkiintoista lukea millaisia kertomuksia tällaisten koko elämänsä yhteisössä olleiden ihmisten tuotoksista tulisi ja vertailla niitä, vaikka vanhemmalla iällä uskoon tulleiden ihmisten kertomusten kanssa. Miten ne poikkeaisivat toisistaan ja kuinka paljon kertomuksista välittyisi samankaltaisuutta?

LÄHTEET:

Arterburn, Stephen & Felton, Jack 2006. *Toxic Faith, Experiencing Healing from Painful Spiritual Abuse*. Colorado Springs: WaterBrook Press.

Bauman, Zygmunt 2001. *Community. Seeking Safety in an Insecure World*. Cambridge: Polity Press.

Heikkinen, Hannu L. T. 2007. Narratiivinen tutkimus – Todellisuus kertomuksina. Kirjassa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.). *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Juva: WS Bookwell Oy, 141–158.

Heino, Harri 1995. Hengellinen väkivalta. Teoksessa Harri Heino, Pirkko Lahti & Kristiina Salonen (toim.) — *Uskonnon kahdet kasvot: mielenterveyden tuki vai taakka*. Helsinki: Suomen mielenterveysseura, 19–21.

Hirsijärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2007. *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Hovi, Tuula 2007. Usko ja kerronta – Arkitodellisuuden narratiivinen rakentuminen uskonliikkeissä. Turku: Turun yliopisto.

Hänninen, Vilma 2000. *Sisäinen tarina, elämä ja muutos*. Acta Universitatis Tamperensis 696.

Ihonen, Markku 1997. Uskonnolliset kielipelit. Vallankäyttöä ja identiteetin vahvistamista. Teoksessa Matti Mäkiä & Jari Stenvall (toim.) — *Kielen Vallassa. Näkökulmia politiikan, uskonnon ja julkishallinnon kieleen*. Tampere: Tampere University Press, 91–103.

- Juutinen, Timo 1989. Hengellinen väkivalta. Käsitteenmäärittäminen, katsaus hengelliseen väkivaltaan kaunokirjallisuudessa ja lehdistössä sekä empirinen kuvaus ilmiön eri ilmenemismuodoista uhrin kokemuksen perusteella. Yleisen käytännöllisen teologian pro gradu- tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopiston käytännöllisen teologian laitos.
- Karppinen, Saara 1994. Ahtaasta uskosta avarammalle. Hämeenlinna: Päivä Osakeyhtiö.
- Kaukonen, Elina 2008. Kääntyminen ja poiskääntyminen: tapaustutkimus Hare Krishna- liikkeeseen liittymisestä ja siitä eroamisesta. Uskontotieteen pro gradu –tutkielma. Turku: Turun yliopisto.
- Ketola, Kimmo 2008. Kirjassa Pyysiäinen, Ilkka & Sjöblom, Tom (toim.). Uskonto ja ihmismieli. Johdatus kognitiiviseen uskontotieteeseen. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Kinnunen, Saara 1996. Luottamustehtävä: koti lapsen hengellisen kasvun tukijana. Helsinki: Karas-Sana.
- Koskinen, Ilpo, Alasuutari, Pertti & Peltonen, Tuomo 2005. Laadulliset menetelmät kauppatieteissä. Tampere: Vastapaino.
- Kukkula, Tanja 2007. Mikä tekee uskonnosta painostavan? Tutkimus uskonnollisen painostuksen kokemuksesta kokijan näkökulmasta. Uskontotieteen pro gradu -tutkielma. Turku: Turun yliopisto, Kulttuurien tutkimuksen laitos.
- Kuula, Kari 1999. Vapaiden suuntien hengellisyys. Viitattu 15.11.2010. <http://www.karikuula.com/99>.

Laakso, Hanna 2001. Yhteisön turvallisista kahleista vaikeaan vapauteen: tutkimus uskonnollisesta ryhmästä irtautumisesta. Sosiologian pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Laakso-Tirronen, Tarja 1990. Uskonnollisesta ryhmästä irtautuminen. Seitsemän kuvausta irtautumiskriisistä ja kriisiprosessin analyysi. Uskontotieteen pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Laine, Timo 2007. Miten kokemusta voidaan tulkita? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS.kustannus, 26-43.

Laitinen, Jorma 2007. Syyllisyys. Helsinki: Kirjapaja.

Lauerma, Hannu 2006. Usko, toivo ja huijaus. Rohkaisusta johdattelun kautta psykoterroriin. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Lehtinen, Kalevi 2008. Sinulle. Hämeenlinna: Päivä Osakeyhtiö.

Lehto, Vesa-Petri 2000. Uskonnollisesta yhteisöstä eroaminen uskontotieteellisenä ongelmana: tutkimus ex-mormonien eroamiskertomuksista. Uskontotieteen pro gradu -tutkielma. Turku: Turun yliopisto.

Liljeqvist, Matti 1996. Kuinka huijata uskovaisia – uskonto manipuloinnin välineenä. 6.3.1996 pidetty luento. Viitattu 15.11.2010. Luettavissa osoitteessa: <http://www.vihrearouva.net/usko/luento1.html>.

Lindqvist, Martti 2006. Auttajan varjo – Pahuuden ja haavoittuvuuden ongelma ihmistyön etiikassa. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

- Lövås, Edin 1991. Ei herroina halliten. Alistamisen ongelma yhteisöissä. Kauniainen: Perussanoma.
- Nieminen, Eija Heli 1990. Uskonnon uhrin ja uskonnollisen painostuksen kokemus. Uskonnollinen painostus -ilmiön kartoitusta uhrin kokemukseen perustuvan tapaustutkimuksen avulla. Uskontotieteen pro gradu - tutkielma. Turku: Turun yliopisto.
- Puolimatka, Tapio 1997. Opetusta vai indoktrinaatiota? Valta ja manipulaatio opetuksessa. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Riessman, Cathrine Kohler 2007. Narrative Methods for the Human Sciences. California: Sage Publications.
- Ruoho, Aila 2010. Päästä meidät pelosta: Hengellinen väkivalta uskonnollisissa yhteisöissä. Käytännöllisen teologian pro gradu –tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Saarikoski, Helena 2006. Kateus, juoru, kiusaaminen – esseitä henkisestä yhteisöväkivallasta. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Nemo.
- Saastamoinen, Mikko 2002. Yhteisöt epävarmuuden ajassa – yhteisöllisyyskeskustelun myöhäismoderneja virtauksia. Viitattu 1.1.2011. <http://www.uku.fi/~msaastam/yhteisot.pdf>.
- Salomäki, Hanna 2008. Herätysliikkeiden ja vapaiden suuntien seksuaalieettiset kannanotot. Teoksessa Pirkko Brusila (toim.) — Seksuaalisuus eri kulttuureissa. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim, 33–45.
- Sjöblom Tom 2008. Uskonto ja ihmismieli. Narratiivit ja narratiivisuus. Helsinki : Gaudeamus Helsinki University Press.

Sulander, Mikko 2003. Hengellä hakatut. Tutkimus hengellisen väkivallan kokemuksesta, yrityksestä päästä irti hengellisestä väkivallasta ja hengellistä väki-valtaa kärsineiden kokemuksia autetuksi tulemisesta. Käytännöllisen teologian pro gradu -tutkielma. Joensuu: Joensuun yliopiston läntisen teologian laitos.

Suomalainen, Marianne 2008. Uskolla loukattu lapsuus: hengellinen väkivalta lapsuuskokemuksena ja sen seuraukset aikuisen uskonnollisuudelle. Uskontotieteen pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Timonen, Jukka 2004. Todellisuudesta toiseen. Uskonnollisesta yhteisöstä irtautuminen. Suomen kielen ja kulttuuritieteen pro gradu -tutkielma. Joensuu: Joensuun yliopisto.

Timonen, Jukka 2007. Todellisuudesta toiseen. Identiteetin rakentuminen uskonnollisista yhteisöistä irtautuneiden elämänkatsomuksissa. Suomen kielen ja kulttuuritieteen lisensiaatintyö. Joensuu: Joensuun yliopisto.

Vilkkä, Hanna 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

LIITTEET

Liite 1: Kokemuksia kristillisistä yhteisöistä.

Hei!

Olen Teemu Kylmäluoma ja opiskelen Järvenpään Diakissa diakoniosionomiksi. Teen opinnäytetyötä kristillisestä yhteisöstä irtautumisesta ja siitä prosessista, mitä se on saanut ihmisessä aikaan. Ajatuksenani on, että saisin ihmisiltä, jotka ovat olleet ”tiivisti” osana kristillistä yhteisöä, kertomuksia heidän irrottautumisprosessistaan ja niihin liittyvistä tekijöistä. Vastaukset voit kirjoittaa vapaassa tarinan muodossa. Vastaukset käsitellään anonyymisti niin, ettei vastaajia tai kristillisiä yhteisöjä tulla tutkimuksesta tunnistamaan. Toivon vastauksienne palautuvan minulle facebookin tai sähköpostin kautta 1.12.2010 mennessä. Sähköpostiosoitteeni on xxxxxx@gmail.com ja Facebookista löydät minut nimellä. Jos sinulla ilmenee kysyttävää, voit ottaa minuun yhteyttä joko sähköpostitse tai soittamalla numeroon 041-xxxxxxx.

Kerro omin sanoin liittymisestä kristilliseen yhteisöön ja siitä irtautumisesta. Millaiset asiat ovat johtaneet irtautumiseesi kristillisestä yhteisöstä? Apukysymyksinä voit käyttää esimerkiksi seuraavanlaisia kysymyksiä. Miksi liityit kyseiseen ryhmään ja miten se tapahtui? Miten koit ryhmän alkuvaiheessa? Missä vaiheessa ja miksi lähdit irtautumaan ryhmästä? Mitkä tekijät vaikuttivat lähtöösi? Miten määrittelisit nyt kyseistä kristillistä yhteisöä ja omaa hengellisyyttäsi suhteessa aiempaan? Koetko oman hengellisyytesi muuttuneen irtautumisprosessisi seurauksena ja mitkä tekijät siihen ovat mahdollisesti vaikuttaneet?

Kiitos vastauksestasi ja ajastasi!

Terveisin,

Teemu Kylmäluoma

Liite 2: Luettelo lahkun vaarallisuutta kuvaavista piirteistä:

- *Sisäinen kontrolli: miten paljon lahko määrää jäseniensä henkilökohtaisista asioista ja kuinka sitova on jäsenen velvollisuus raportoida tekemisistään ja havainnoistaan ylemmässä asemassa oleville.
- *Johdon autoritaarisuus: kuinka erehtymättöminä johdon määräyksiä on pidettävä, suljetaanko niiden arvostelija ulkopuolelle. Velvollisuus totella käskyjä.
- Velvollisuus uskoutua johdolle yksityiselämästään: vaaditaanko ”ripittäytymistä”, yksipuolista oman elämän ongelmien, intiimien seikkojen ja arkojen kohtien paljastamista johdolle.
- *Opillinen dogmaattisuus: todellisuuskäsityksen ja oppien jäykkyys. Suvaitsemattomuus erilaista ajattelua kohtaan. Kuinka pitkälle oppi tarjoaa valmiit mielipiteet, kuinka paljon vieroksutaan omaehtoista pohdintaa.
- *Syyllistäminen: onko jäsenen etsittävä vikaa aina itsestään, jos ei sopeudu yhteisöön? Vaaditaanko julkista itsekritiikkiä.
- Uusien riittien ja opinkohtien kehittäminen: jatkuvilla muutoksilla koetellaan jäsenten uskollisuutta johdolle.
- *Vainoharhaisuus: kuinka paljon jäseniä pelotellaan todellisilla tai kuvitelluilla vihollisilla, joita voivat olla erilaiset viranomaiset, yliopistossa opetettava tiede, ennen muuta biologia, lääketiede ja usein sen piiristä erityisesti psykiatria. Tyyppevihollisia ja mustamaalauksen kohteita ovat myös lahkosta lähteneet ja siihen kriittisesti suhtautuvat entiset jäsenet.
- *Maailmankielteisyys: näkeekö lahko ”maallisen” elämän lahkun ulkopuolella

täysin arvottomana. Väittääkö se lahkoon kuulumattomien ihmisten joutuvan kuoleman jälkeen helvettiin tai syntyvän uudestaan huonoihin oloihin. Onko sillä apokalyptinen visio, jossa maailmanloppu on lähellä ja vain lahkon sitoutuneet jäsenet pelastuvat.

- *Sensuuri: missä määrin johto rajoittaa jäsenten mahdollisuutta tutustua ulkopuolisiin näkemyksiin lahkosta. Suoran kiellon lisäksi sensuuri toimii usein epäsuorana ja ryhmäpaineena: jäsenen ei odoteta haaskaavan aikaansa ”maallisiin” tai ”demonisiin” tiedonlähteisiin, vapaa-aika paheeksi määriteltä, ”saatana löytää työtä joutilaille käsille”.
- *Ihmissuhteiden rajoittaminen: onko painetta hylätä eri tavalla ajattelevien ystävien ja omaisten seura, ”entinen elämä” harrastuksineen ja ilonaiheineen.
- Jatkuva muuttaminen: Paikkakunnan vaihtaminen kainona jatkaa jäsenistön eristämistä muun yhteiskunnan vaikutuksilta.
- *Uusien jäsenien värväysvelvoite: kuinka paljon painoa annetaan uusien jäsenten hankkimiselle ja lähetystyölle.
- *Peiteryhmät: kuinka suuri määrä lahkolla on sen määräysvaltaan kuuluvia ryhmiä, joilla on toinen nimi kuin lahkolla, esim. peiteyhtiöt ja ”hyväntekeväisyysjärjestöt”, joiden tosiasiallinen tarkoitus on tuoda lisää kannattajia ja rahaa.
- *Varakkuus: kuinka paljon omaisuutta lahkolla on käytössään tai hankinnan kohteena.
- Taloudellinen hyväksikäyttö: miten paljon jäseniä painostetaan lahjoittamaan omaisuuttaan lahkolle, esimerkiksi kymmenykset tuloista, testamentit tai koko omaisuuden antaminen lahkolle ja rahankäyttökielto. Vaaditaanko jäseniltä vastikkeettomia työsuorituksia, ja hankitaanko lahkon piiriin systemaattisesti sen tarvitsemia ammattilaisia niitä varten.

- *Poliittinen vaikutusvalta: kuinka paljon poliittista vaikutusvaltaa laho haluaa tai on pystynyt hankkimaan esim. sijoittamalla jäseniään vaikutus-valtaisiin aseisiin yhteiskunnassa.
- *Seksuaalinen manipulaatio: kuinka tarkkaan ja intimiteettiä loukaten johtajat määräävät alaistensa seksielämästä.
- *Eroa harkitsevien painostus: kuinka voimakkaasti jäseniä pyritään estämään lähtemästä liikkeestä tai kuinka paljon entisiä jäseniä painostetaan liittymään takaisin lahkoon esim. yöllisten puhelinsoittojen avulla.
- *Väkivallan hyväksyminen kun johto harjoittaa sitä tai on kyse liikkeen eduista.
- *Totisuus: kyvyttömyys sietää ryhmään, sen johtajiin tai oppeihin kohdistuvaa leikinlaskua.
- Suggestiivisten menetelmien järjestelmällinen käyttö: monotoniset tai muuten suggestiiviset rituaalit, valvottaminen, hypnoosin käyttö, rituaalinen tai salaa tapahtuva kemiallinen huumaaminen.
- Hierarkkisuus: onko noviisilla mahdollisuus ja tarve edetä hierarkiassa tottelemisesta ja suorituksista palkitsemisien kautta.
- Kiristäminen: paljastettujen intiimien asioiden julkituomisella, taloudellisilla menetyksillä ja lahon vaikutuspiiriin saatettujen lasten kaltoinkohtelulla kiristäminen ristiriitatilanteissa.

(Luettelo on alun perin kopioitu Hannu Lauerman kirjasta Usko, toivo ja huijaus. Sama liite on löydettävissä myös Aila Ruohon pro gradusta (2010, 134–135.). Lauerma on muokannut tekstin Uskontojen uhrien tuki ry:n verkkopalstalla olevasta listasta täydentämällä sitä omien havaintojensa ja muiden lähteiden avulla. Lauerma 2006, 236–237; Lauerma 2009, 197–200. Piirteet (16 kriteeriä),

jotka löytyvät myös Uskontojen uhrien tuki ry:n luettelosta, on merkitty merkil-
lä*.)